משנה · אחרונים · יכין · סדר קדשים

יכין תמיד

רבי ישראל ליפשיץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יכין תמיד

רבי ישראל ליפשיץ

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יכין-תמיד/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 9
סעיף א 9
סעיף ב 9
סעיף ג 9
סעיף ד 9
סעיף ה 9
סעיף ו 9
סעיף ז 10
סעיף ח 10
סעיף ט 10
סעיף י 10
סעיף יא 10
סעיף יב 11
סעיף יג 11
סעיף יד 11
סעיף טו 12
סעיף טז 12
סעיף יז 12
סעיף יח 12
סעיף יט 12
סעיף כ 12
סעיף כא 12
סעיף כב 12
סעיף כג 13
סעיף כד 13
סעיף כה 14
סעיף כו 14
סעיף כז 14
סעיף כח 14
סעיף כט 14
סעיף ל 14
סעיף לא 15
סעיף לב 15
סעיף לג 15
סעיף לד 15
סעיף לה 15
סעיף לו 16
סעיף לז 16
סעיף לח 16
סעיף לט 16
סעיף מ 16
סעיף מא 16
סעיף מב 17
סעיף מג 17
סעיף מד 17
סעיף מה 17
סעיף מו 18
סעיף מז 18
סעיף מח 18
סעיף מט 18
סעיף נ 18
סעיף נא 18
סעיף נב 18
סעיף נג 19
סעיף נד 19
סעיף נה 19
סעיף נו 19
סעיף נז 19
סעיף נח 19
סעיף נט 20
סעיף ס 20
סעיף סא 20

סעיף סב 20
סעיף סג 20
סעיף סד 21
פרק ב 21
סעיף א 21
סעיף ב 21
סעיף ג 21
סעיף ד 21
סעיף ה 21
סעיף ו 21
סעיף ז 21
סעיף ח 22
סעיף ט 22
סעיף י 22
סעיף יא 22
סעיף יב 22
סעיף יג 22
סעיף יד 22
סעיף טו 23
סעיף טז 23
סעיף יז 23
סעיף יח 23
סעיף יט 23
סעיף כ 23
סעיף כא 23
סעיף כב 24
סעיף כג 24
סעיף כד 24
סעיף כה 24
סעיף כו 24
סעיף כז 25
סעיף כח 25
סעיף כט 25
סעיף ל 25
סעיף לא 25
סעיף לב 26
סעיף לג 26
סעיף לד 26
סעיף לה 26
סעיף לו 27
סעיף לז 27
סעיף לח 27
פרק ג 27
סעיף א 27
סעיף ב 27
סעיף ג 27
סעיף ד 28
סעיף ה 28
סעיף ו 28
סעיף ז 28
סעיף ח 29
סעיף ט 29
סעיף י 29
סעיף יא 29
סעיף יב 29
סעיף יג 29
סעיף יד 29
סעיף טו 29
סעיף טז 30
סעיף יז 30
סעיף יח 30
סעיף יט 30
סעיף כ 30
סעיף כא 31

סעיף כב 31
סעיף כג 31
סעיף כד 31
סעיף כה 32
סעיף כו 32
סעיף כז 32
סעיף כח 32
סעיף כט 32
סעיף ל 32
סעיף לא 32
סעיף לב 32
סעיף לג 32
סעיף לד 33
סעיף לה 33
סעיף לו 33
סעיף לז 33
סעיף לח 33
סעיף לט 33
סעיף מ 33
סעיף מא 33
סעיף מב 34
סעיף מג 34
סעיף מד 34
סעיף מה 34
סעיף מו 34
סעיף מז 34
סעיף מח 34
סעיף מט 35
סעיף נ 35
סעיף נא 35
סעיף נב 35
סעיף נג 36
סעיף נד 36
סעיף נה 36
סעיף נו 36
סעיף נז 36
סעיף נח 36
סעיף נט 36
סעיף ס 36
סעיף סא 37
סעיף סב 37
סעיף סג 37
סעיף סד 37
סעיף סה 37
סעיף סו 37
סעיף סז 37
סעיף סח 38
סעיף סט 38
סעיף ע 38
סעיף עא 38
סעיף עב 38
סעיף עג 38
סעיף עד 39
סעיף עה 39
סעיף עו 40
סעיף עז 40
סעיף עח 40
סעיף עט 41
סעיף פ 41
סעיף פא 41
סעיף פב 41
פרק ד 42
סעיף א 42
סעיף ב 42

סעיף ג 42
סעיף ד 42
סעיף ה 42
סעיף ו 42
סעיף ז 43
סעיף ח 44
סעיף ט 44
סעיף י 44
סעיף יא 44
סעיף יב 44
סעיף יג 44
סעיף יד 45
סעיף טו 45
סעיף טז 45
סעיף יז 45
סעיף יח 46
סעיף יט 46
סעיף כ 46
סעיף כא 46
סעיף כב 46
סעיף כג 46
סעיף כד 46
סעיף כה 47
סעיף כו 47
סעיף כז 47
סעיף כח 47
סעיף כט 47
סעיף ל 47
סעיף לא 48
סעיף לב 48
סעיף לג 48
סעיף לד 48
סעיף לה 48
סעיף לו 48
סעיף לז 48
סעיף לח 49
סעיף לט 49
סעיף מ 49
סעיף מא 49
סעיף מב 49
סעיף מג 49
סעיף מד 49
סעיף מה 49
סעיף מו 50
סעיף מז 50
סעיף מח 50
סעיף מט 50
סעיף נ 50
סעיף נא 50
סעיף נב 50
סעיף נג 50
סעיף נד 51
סעיף נה 51
סעיף נו 51
סעיף נז 51
סעיף נח 51
סעיף נט 51
סעיף ס 51
סעיף סא 51
סעיף סב 52
סעיף סג 52
פרק ה 52
סעיף א 52
סעיף ב 52

סעיף ג 52
סעיף ד 53
סעיף ה 53
סעיף ו 53
סעיף ז 53
סעיף ח 53
סעיף ט 53
סעיף י 54
סעיף יא 54
סעיף יב 54
סעיף יג 54
סעיף יד 54
סעיף טו 54
סעיף טז 55
סעיף יז 55
סעיף יח 55
סעיף יט 55
סעיף כ 55
סעיף כא 55
סעיף כב 56
סעיף כג 56
סעיף כד 56
סעיף כה 56
סעיף כו 56
סעיף כז 57
סעיף כח 57
סעיף כט 57
סעיף ל 57
סעיף לא 58
סעיף לב 58
סעיף לג 58
סעיף לד 58
סעיף לה 58
סעיף לו 58
סעיף לז 59
סעיף לח 59
סעיף לט 59
סעיף מ 59
סעיף מא 60
סעיף מב 60
סעיף מג 60
פרק ו 61
סעיף א 61
סעיף ב 61
סעיף ג 61
סעיף ד 61
סעיף ה 61
סעיף ו 61
סעיף ז 62
סעיף ח 62
סעיף ט 62
סעיף י 62
סעיף יא 62
סעיף יב 62
סעיף יג 63
סעיף יד 63
סעיף טו 63
סעיף טז 63
סעיף יז 63
סעיף יח 64
סעיף יט 64
סעיף כ 64
סעיף כא 64
פרק ז 64

סעיף א 64
סעיף ב 65
סעיף ג 65
סעיף ד 65
סעיף ה 65
סעיף ו 66
סעיף ז 66
סעיף ח 66
סעיף ט 66
סעיף י 66
סעיף יא 66
סעיף יב 67
סעיף יג 67
סעיף יד 67
סעיף טו 67
סעיף טז 67
סעיף יז 67
סעיף יח 67
סעיף יט 68
סעיף כ 68
סעיף כא 68
סעיף כב 68
סעיף כג 68
סעיף כד 68
סעיף כה 69
סעיף כו 69
סעיף כז 69
סעיף כח 69
סעיף כט 69
סעיף ל 70
סעיף לא 70
סעיף לב 70
סעיף לג 71
סעיף לד 71
סעיף לה 71
סעיף לו 71
סעיף לז 71
סעיף לח 71
סעיף לט 71
סעיף מ 72
סעיף מא 72
סעיף מב 72
סעיף מג 72
סעיף מד 72
סעיף מה 73
סעיף מו 73
סעיף מז 73
סעיף מח 73
סעיף מט 73
סעיף נ 73
סעיף נא 73
סעיף נב 74

פרק א

סעיף א
בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש

מדאורייתא. ולא מפחד גנבים, רק מפני כבוד וגדולה שומרים שם, כשומרי ארמון המלך:

סעיף ב
בבית אבטינס

הוא הלשכה שעושין בה הקטורת. ובכותל דרום של עזרה היה, על שער המים [ועי' מ"ש פ"א דמדות סי' ב']:

סעיף ג
ובבית המוקד

שמהן היו בכותל צפון של עזרה. בית הניצוץ היה למערב מבית המוקד, רחוק להלן מהמזבח יותר מבית המוקד, דאינן רגילין שם כל כך הכהנים כבבית המוקד שהיה שם מדורה גדולה, שיתחממו שם הכהנים תמיד מדהולכים יחפים על הרצפה, ומלובשים רק בכתונת דק. ולהכי נקרא בית המוקד. אבל משום שכל עץ שמעלה להב מרובה, אין אש שלו מתקיים הרבה, להכי היו מבעירין ג"כ אש בבית הנצוץ שבצדי, מעצים שמתקיימין נצוצין שלהן זמן מרובה, שבאם תכבה אש במערכה שבמזבח החיצון, ימהרו להביא אש משם. ומדלא היה שם מדורה גדולה, להכי נקרא בית הנצוץ:

סעיף ד
בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות

בית אבטינס היה לשכה בצד מערב ממעל לשער המים. ובית הנצוץ היה כעין אכסדרא לפנים משער הניצוץ לצד העזרה, שנכנסין מהשער לתוכו. ואלו ב' הלשכות היו עליות שאינן מקורין, ושם שומרין:

סעיף ה
והרובים

כהנים רכים בשנים דתרגום ילד רביא:

סעיף ו
שומרים שם

ר"ל מפני שהעליות הללו לא היה תקרה על גבן, [כך מ"כ. ונ"ל ראיה דמה"ט קאמר גבי

בית המוקד מלת כיפה. לומר שזה לבד היה מקורה] לפיכך שומרים שם רק הכהנים הרכים בשנים, שלא הגיעו לכלל עבודה, דהיינו שפחותים משנות העשרים. [ותמוהין לפע"ד דברי המפרש הנ"ל שכתב שהיו השומרים פחותין משנת י"ג. אבל ק"ל דהאיך סומכין על שמירת קטנים, ושאינן בני מצוה, חיובא לדרדקי (פסחים קט"ז א'). ומכ"ש למ"ש רבינו עובדיה במסכת שקלים (פ"ה מ"א דגם כהן שישן על משמרתו לוקה בפקיע, ק' האיך יענשו לקטן על אונס שינה שהיא טבע לו. ועי' רמל"מ סוף בית הבחירה] אבל הכהנים שהם בני עבודה, לא הטריחו עליהן לשמור בחדרים שאינן מקורים, רק שומרים בבית המוקד המקורה ומחומם מהאש אשר שם תמיד, כדי שיזדרזו ביום לעבודה:

סעיף ז

בית המוקד כיפה

געוועלב, ר"ל גגו עגול היה:

סעיף ח

ובית גדול היה מוקף רובדים של אבן

שורות של אבנים כעין אצטבאות בולטות משפולי החומה מבפנים לתוך בית המוקד, ועל גבה שוב שורה אחרת יוצאת מהכותל, קצרה משורה שתחתיה. וכן שורה ע"ג שורה עד למעלה, כעין מדריגות סביב. ולמעלה היו ישנים זקני הבית אב של אותו היום, וכדמסיק:

סעיף ט

וזקני בית אב ישנים שם

כ"ד משמרות היו, ובכל שבוע בא משמר אחר לעבוד עבודה במקדש. וכל משמר היה מתחלק לשש בתי אבות, שבכל יום עובד בית אב אחר. ובשבת עובדים כל הששׁ בתי אבות ביחד. וקאמר הכא, דשרים הממונים על הבית אב, מפני כבודן היו ישנים על האצטבאות למעלה. ורק בחצי הרווח של בית המוקד שהיה בנוי בחול, שם ישנים כולם:

סעיף י

ומפתחות העזרה בידם

ברשותן שלא היה אדם רשאי ליטלן בלי רשותן, אבל מקום המפתחות למטה היה [כסוף פ"א דמדות]:

סעיף יא

ופרחי כהונה

הכהנים שפורחת בהן היערות עדיין. ור"ל שעדיין אינן זקנים. א"נ להכי נקראים פרחי

כהונה, דמדאינן עדיין זקנים, כהנים זריזין הן ונראין בהלוכן ועסקן בעבודתן כפורחים, וכלקמן רפ"ב דקאמר והם רצו ובאו:

סעיף יב

איש כסתו בארץ

שכשהלכו לישן פרשו כסות עצמן על הרצפה ושוכבים עליה [ולתוס' ע"ז (דס"ה א'), כסתן גרסינן, ור"ל מלשון כרים וכסתות. וכך כתב הר"ב פ"א דמדות מ"ח]. וכן נ"ל, דהרי לקמן קאמר ומתכסין בכסות עצמן, [והכא קאמר איש כסתו בארץ]. ואע"ג דשם היו שומרים. נ"ל דלא היו הכל נעורין כל הלילה, רק א' או ב' היו נעורין, והשאר ישנים, ומתחלפין משעה לשעה וכמו שכתבנו לעיל סי' א'. ובזה מתורצים כמה קושיות שהקשה רבינו באר שבע. אחר כתבי זה מצאתי שגם פסקי תוס' ריש תמיד כתבו קצת כדברי]:

סעיף יג

אלא פושטין ומקפלין

כמו ומכפילין:

סעיף יד

ומניחים אותן תחת ראשיהן

דאף דמשום כלאים שבאבנט ליכא למיחש, דהרי לראב"ד [ה"ח מכלי מקדש פי"ב] אפילו ללבשו שרי אפילו שלא בשעת עבודה. ואפילו לרמב"ם [שם] דאסור ללבשו שלא בשעת עבודה, עכ"פ מותר היה להציעו תחתיו מדהיה כלאים קשה, והרי כל כלאים שהוא קשה מותר להציעו תחתיו כשאין בשרו נוגע בו [כי"ד ש"א ס"ב]. (ודברי הר"ב כאן במחב"ת הם נגד מסקנת הש"ס הכא, ויומא (דס"ט א'). רק דאפ"ה היה אסור לשום בגדי כהונה תחת ראשו ממש, מדנהנה מבגדי קודש, דדוקא ביום שרי ללבשן אפילו שלא בשעת עבודה, מדאי אפשר לפשטן ולחזור ללבשן כל פעם שעובד, דעת ב"ד מתנה עליהן להקדישן בתנאי זה [וכקידושין דנ"ד א'], אבל בלילה דליכא שנות עבודה בשעת שינה, אף דמעילה ליכא [כרש"י שם], עכ"פ אסור ליהנות מהן, רק הא דקאמר תחת ראשיהן. ר"ל למטה מכנגד ראשיהן, כדי שיהיו מזומנים לפניו כשיקץ [וביותר נאות לשון למטה דנקט הש"ס, בהישנים על האצטבאות, שהיו אותן שישנים באצטבא שלמעלה מניחים אותן באצטבא שלמטה כנגד ראשיהם]:

סעיף טו
ומתכסין בכסות עצמן

בכסות חול שלהן:

סעיף טז
אירע קרי לאחד מהן יוצא והולך לו במסיבה

הוא גשר שיורד למערה שפתוחה לבית המוקד:

סעיף יז
ההולכת תחת הבירה

ר"ל תחת המקדש. דבעל קרי אסור לכנס לעזרה. אבל במחילה היה מותר לילך, שהמחילות הפתוחות לחול לא נתקדשו, [כפסחים דפ"ו א']:

סעיף יח
והנרות דולקין מכאן ומכאן

במחילה. ובשבת הדליקום מע"ש:

סעיף יט
ומדורה היתה שם

בבית הטבילה, שיתחמם בה קודם ואחר שטבל:

סעיף כ
ובית כסא של כבוד

נ"ל משום דתנן בפ"ה דמקואות דכל זקן וכולה שראה קרי ולא הטיל מים קודם טבילה, כשמטיל מים אחר שטבל, צריך טבילה אחרת, מדיוצא עם המי רגלים שיורי קרי. להכי כל זקן מהכהנים שראה קרי היה צריך להשתין קודם שיטבול. ומדאין מי רגלים כלין רק בישיבה [כברכות ד"מ ע"א], להכי צריך היה נמי לפנות א"ע קודם שיטבול. [אב"י ול"מ נ"ל מזה ראיה לרמ"א י"ד [קצ"ח ס"ג], דכל טובלת צריכה לבדוק עצמה בגדולים וקטנים קודם טבילה. שלא תהיה צריכה לעצור א"ע ולא יהא ראוי אז לביאת מים]:

סעיף כא
וזה היה כבודו

ר"ל להכי נקרא בית הכסא של כבוד, דכשמצאו וכו':

סעיף כב
יודע שיש שם אדם

ואינו נכנס לשם.

סעיף כג
ירד וטבל

דאע"ג דאכתי לילה הוא, והרי כל חייבי טבילות טבילתן ביום, חוץ מנדה ויולדת שטבילתן בלילה [כפסחים ד"צ ע"ב]. היינו בטמאים שצריכין ספירה, כגון טמא מת, וזב, ומצורע שכולן צריכים ספירת ז' ימים לטהרתן. וכמו כן זבה קטנה שצריכה עכ"פ ספירת יום נגד יום, [עי' ביבקש דעת סי' ע"ב] דבהנך אמרינן מקצת יום אחרון של טהרתן הו"ל ככולו. ורשאה מה"ט לטבול ביום אחרון של ספירת טהרתה, וא"צ להמתין עד הערב. ולהכי סד"א דמה"ט תהיה נמי רשאה לטבול בלילה שקודם יום האחרון לספירת טהרתה, דהרי בכל דוכתא היום הולך אחר הלילה שלפניו. להכי קתני טבילתן ביום, ר"ל משהאיר יום אחרון של ספירת טהרתה, ולא בליל שלפניו. וה"ט מדכתיב וספרה לה שבעת ימים, ולא לילות, לאשמעינן דמקצת ספירה שבלילה לא מחשב ליום שלם, אבל מקצת ספירה של יום ממש, מחשב כיום שלם, וא"צ להמתין מלטבול עד הערב. משא"כ נדה ויולדת לא אמרינן גבה ספירתה מקצת יום ככולו ותהיה רשאה לטבול משהאיר יום ז' שלה, דמדכתיב ז' ימים תהיה בנדתה, כל ז' היא טמאה, וכשטובלת קודם ששלמו, הרי זו כטובל ושרץ בידו ויולדת אתקש לנדה [כפסחים ד"צ ע"ב], הלכך טובלות בליל ח' או אח"כ אפילו ביום מדאורייתא. אבל כל הטמא טומאת מגע נבילה או שרץ, או טמא קרי כי הכא וכדומה, שא"צ ספירת ימים לטהרתן, מיד כשפורשין מהטומאה רשאין לטבול. [אב"י מיהו כל זה בנדה דאורייתא שגם ימי ראייתה נחשבין לה לז' ימי טומאתה. אבל נדות שלנו דסופרות ז' נקיים, הו"ל ביום שבעה שלה מקצת יום ככולה כבזבה, ואפ"ה אינה טובלת ביום מדרבנן משום סרך בתה [כי"ד קצ"ז ס"ג]. והיקל הב"ח במקום אונס גדול, כגון שאינה יכולה לטבול ביום ח' כלל, וגם ביום ז' רק ביום, רשאה לטבול ביום הז' רק שלא תבוא אצל בעלה עד הערב].

סעיף כד
עלה ונסתפג

נתקנח המים שעל בשרו. [ונ"ל דלא דמי להא דתנינן כה"ג (יומא פ"ג מ"ד) עלה ונסתפג דהתם קמ"ל הכי כדי שלא ילחלח בגדי כהונה כשילבשן קודם שיסתפג. אבל הכא שלובש בגדי חול. קמ"ל שיסתפג, מדהוא טבול יום ומים שעליו כשעולה מהטבילה הם שלישי לטומאה כרמב"ם [פ"י מאהט"ו ה"ג] ושמא יטפטף מהמים על דבר קודש כשיחזור אצל אחיו הכהנים לבית המוקד, להכי מסתפג]:

סעיף כה
בא וישב לו אצל אחיו הכהנים

שבבית המוקד:

סעיף כו
עד שהשערים נפתחים

נ"ל שלא היו פותחין שום שער, עד בששומעין שנפתח שער הגדול [כלקמן פ"ג מ"ז], אז פותחין כל השערים:

סעיף כז
יוצא והולך לו

מדהוא טבול יום עד שתשקע החמה, והרי טבול יום אכור בעזרה. ואע"ג שגם אחר טבילתו יושב בבית המוקד, ואפילו בהחצי שהיה בנוי בחול, עכ"פ מחנה לויה היה, והרי טבול יום אסור במחנה לויה [כיבמות ד"ז]. י"ל דמחנה לויה רק מדרבנן אסור לטבול יום, דיהושפט גזר כן, וכיון דנטמא בפנים והשערים סגורים, הקילו גביה. [ועי' תוס' יבמות שם. ולתוס' חולין (ד"ב ב' ד"ה שמא יגע). וכ"כ לר"ב (כלים פ"א מ"ח), דוקא בעזרת נשים, שמורגל לכניסה ויציאה החמירו שלא יכנס שם טבול יום. אבל בשאר דוכתי רשאי כל טבול יום לכנס עד סמוך למחנה שכינה. א"כ ע"כ צ"ל, להכי כשהשער נפתח יוצא והולך, דמאחר שאסור עכ"פ לעבוד, יצא שלא יחשידוהו שמתעצל מלעבוד, (כפסחים דפ"ב א')]:

סעיף כח
מי שהוא רוצה לתרום את המזבח

תרומת הדשן:

סעיף כט
משכים וטובל

דאפילו טהור גמור אסור לכנס לעזרה אפילו שלא לעבודה [ודלא כר"ב] עד שיטבול [כיומא ד"ל ע"א]:

סעיף ל
עד שלא יבא הממונה

הממונה על הפייסות [ועי' מ"ש רפ"ג דיומא]:

סעיף לא

וכי באיזו שעה הממונה בא

התנא שואל הכי. ור"ל מדהוה סגי דלימא תנא טובל קודם שיבא הממונה, ומדקאמר משכים וטובל עד וכו', ש"מ דה"ק משכים כל מה שיכול וטובל, דשמא יבוא הממונה ולא יהיה לו פנאי לטבול. ולהכי שואל תנא, וכי באיזה שעה קבוע הממונה בא, ויטבול זה מקודם:

סעיף לב

פעמים שהוא בא מקריאת הגבר

קריאת התרנגול. או קריאת גברא והוא אדם המכריז לפני שער המוקד בחוץ בכל בוקר עמדו כהנים לעבודתכם, וזה היה סמוך לעלות השחר [כיומא ד"כ ע"ב]:

סעיף לג

או סמוך לו מלפניו או מלאחריו

ולפי שלא היה זמן קבוע לביאתו, לפיכך היה צריך הטובל להשכים כל מה שיוכל, וטובל ולובש בגדי כהונה:

סעיף לד

הממונה בא ודופק עליהם

מקיש בנחת על דלת בית המוקד, ומלת עליהן ר"ל עבורן:

סעיף לה

אמר להן מי שטבל יבא ויפיס

יבוא להטיל גורל, מי יתרום המזבח. ואמר יבוא ויפיס. מדהיו ישנים בחצי בית המוקד הבנוי בחול, לפיכך אמר שיבואו לחצי האחר הבנוי בקודש, דצריכים להטיל גורל במקום הקודש [כיומא דכ"ה א']. והא דלא הטילו גם גורל זה בלשכת הגזית כשאר הגורלות. ה"ט, דבשאר הגורלות היו הכהנים עוסקים סביב למזבח במזרח העזרה, וקרובים לגזית שג"כ במזרח העזרה. משא"כ הכא היו הכל כנוסים בבית המוקד שבמערב עזרה, וטריחא מלתא ללכת לגזית. עוד נ"ל, דבשאר פייסות היה צריך שיהיה זקן מהסנהדרין יושב אצל הפייס [כיומא דכ"ה א'], כדי לשפוט על כל דבר שיארע בהפייס, להכי פייסו בגזית. משא"כ בתרומת הדשן, פייסו בלילה, ועדייו לא היו הסנהדרין בגזית, שלא ישבו שם רק מעת שסמוך להקרבת תמיד השחר עד שהקריבו תמיד הערבים [כסנהדרין דפ"ח ב']. [וסנהדרי קטנה ישבו מאחר תפלת השחר עד תחלת

שעה ו' ביום (כשבת ד"י) ועי' רמב"ם פ"ג מסנהדרין]. מיהו לרמב"ם [פ"ו מתמידין] גם פייס זה היה בגזית:

סעיף לו

הפיסו

הטילו גורל ע"י הוצאות אצבעות ומניין, כפ"ב דיומא [וע"ש בפירושנו]:

סעיף לז

זכה מי שזכה

אבל אינו תורם עדיין. עד אחר שבלשו סביב העזרה לראות אם כל הכלים מוכנים במקומן [כמ"ג]. [אב"י ולשון זכה מי שזכה הוא לכאורה כפילות בלשון. ונ"ל דר"ל, דאע"ג שהפילו גורל לא היה דרך מקרה. רק מה' כל משפטו ורק מי שראוי וזכוי לכך משמים, הוא הוא שזכה בגורל בכל עבודה ועבודה]:

סעיף לח

נטל את המפתח

הממונה נוטל המפתחות ממקום שהיו מונחים תחת הטבלא כלעיל סי' י':

סעיף לט

ופתח את הפשפש

הוא דלת קטן שבתוך דלת הגדול שבשער שנכנסין בו מבית המוקד לעזרה. ואין פותחין עדיין הדלת הגדולה עד שפותחין שער הגדול שבמזרח העזרה קודם שחיטת התמיד כלעיל סי' כ"ו:

סעיף מ

ונכנסו אחריו

כל הכהנים שבבית המוקד שטבלו ולבשו בגדי כהונה ביני ביני נכנסו אחריו:

סעיף מא

ושתי אבוקות של אור בידם

ובשבת היו עומדים מע"ש נרות דלוקית סביב. [ואע"ג דטלטול נר אבוקה לית בה חשש שמא יטה, ואינו אסור רק מדרבנן משום מוקצה, והרי אין שבות במקדש. י"ל דאין כל השבותין שוין בהיתר במקדש (כתוס' שבת דצ"ה א'. ותוס' מנחות דצ"ז א' ד"ה לא ורתוי"ט בשם הירושלמי עירובין פ"י מי"ב). אבל אי"ל דגם במקדש באפשר בלא שבות עדיף טפי, וה"נ הרי היה אפשר להעמיד הנרות דולקות מע"ש (כרכ"מ פ"א מבחירה), דליתא, דהרי היו מטילין עששיות מלובן מערב יו"כ להמקוה שטובל בה כה"ג ביו"כ

(כיומא ל"א ב'), אף דהיה אפשר לחמם מים מעיו"כ וליתנן להמקוה בי"כ. ואי"ל דהתם ה"ט כדי שלא יאמרו כה"ג טובל בשאובין (כירושלמי פ"ג דיומא ה"ה), ליתא, דעל כרחך מה"ט לחוד לא סגי. דא"כ בכל חייבי טבילות ניחש הכי. אע"כ מדהותר שבות במקדש, בטעם כל דהו מותר, אף באפשר בלי שבות. ורק באפשר בקלות מאד אינו נדחה. כהבאת פסח מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו שאפשריים קודם שבת כבשבת (כפסחים ס"ו א' ומנחות צ"ז א') ועי' לקמן פ"ה סי' ל"ו. אמנם לרתוי"ט כאן יש חשש איסור דאורייתא כשיטלטל אבוקה כשיטנה (ועי' אשל א"ח רע"ו י')]:

סעיף מב

ונחלקו לשתי כתות

כל כת עם אבוקה אחת, מלבד הנרות הדולקות מכאן ומכאן, כדי לבדוק יפה:

סעיף מג

ואלו הולכים באכסדרא דרך המערב

בכותלי העזרה מבפנים היה אכסדרה סביב. והוא כעין תקרה בולטת מאמצע הכותל, והתקרה נסמכת על עמודים של אבן [דשל עץ אסור בקרקע עזרה משום לא תטע לך כל עץ]. והעמודים עומדים להלאה מהכתלים כעין פאדלוועץ שיש להבתים. והיו ב' הכתות מקיפין סביב תחת האכסדרה, ובודקין לאור האבוקות, אם כל הכלים במקומן. ומתחילין מבית המוקד שהיא בקצה המערב שבצד צפון, והולכת כת א' קצת צד צפון וקצת צד מזרח. והכת הב' סובבת קצת צד צפון, וכל המערב אחורי בית הכפורת, וכל הדרום, וקצת צד מזרח, עד שפגשו כת בכת בלשכת החביתין:

סעיף מד

עד שמגיעין למקום בית עושי חביתים

הוא לשכה שהיתה מדרום לשער נקנור שבמזרח עזרה, ששם עושין החביתין. והן הי"ב חלות שמקריבין משל כה"ג בכל יום מחציתן בבוקר ומחציתן בערב [ועי' פ"א דמדות מ"ד]. וכשהגיעו הכת שהקיפו דרך המזרח לאותה לשכה, המתינו על הכת האחרת שהקיפו דרך המערב ששהו יותר בהקפתן, מדהקיפו ד' צדדים, צפון מערב דרום מזרח:

סעיף מה

הגיעו אלו ואלו

כשהגיעו לשם ב' הכתות:

סעיף מו
אמרו שלום הכל שלום

כל כת שאלה לחבירתה שלום. ר"ל הכי לא חסרי כלום מכלי המקדש. והשיבו כת האחרת הכל שלום ועומד על מכינו [ומצינו דוגמתו במשנה שהשאלה והתשובה סמוכים לקמן פ"ג מ"ב, ומדות פ"ב מ"ב]:

סעיף מז
העמידו עושי חביתים לעשות חביתים

ר"ל העמידו שם אנשים להחם מים ללוש העיסה לעשות חביתין:

סעיף מח
והם אומרים לו

ראשי בית אב הזהירוהו כך. ואף שיודע בעצמו כן, אפ"ה לפעמים יש כהן שלא עבד עדיין מעולם. ועוד אפשר שישכח, מדהולך לשם יחידי, ואין אדם רואהו שיזכירו, וכדמסיק:

סעיף מט
עד שתקדש ידיך ורגליך מן הכיור

דלינה פוסלת בקידוש ידיה ורגלים. ולהכי אפילו ניעור כל הלילה צריך לחזור ולקדש:

סעיף נ
והרי המחתה נתונה במקצוע

ר"ל מונחת שם בזוית. וגם זה אמרו לו, דלמא עדיין לא עבד מעולם ולא ידע מקומה:

סעיף נא
במערבו של כבש

כלומר בזוית שבין כותל מערב של כבש לבין כותל דרומי של מזבח, שם מונחת המחתה באלכסון:

סעיף נב
אין אדם נכנס עמו

דבין אולם למזבח ובין אולם לכבש, אין אדם רשאי לכנס רק לצורך עבודה, והרי הכיור עומד בין האולם לכבש, ואיך יכנוס א"כ אדם לשם, והרי אינו רשאי לעבוד עדיין עבודה קודם שיתרום זה תרומת הדשן [ואף אי נימא דדוקא בשקידש ידיו ורגליו אסור לכנס לשם רק לצורך עבודה, אבל בשלא קידש ידור"ג מותר לכנס לשם אפילו שלא לצורך עבודה [עי' הר"ש פ"א דכלים מ"ט]. עכ"פ אכניסה לשם בלי קידוש ג"כ איסורא איכא,

דאע"ג דלא קיי"ל כתוספתא (פ"א דכלים דהנכנס בין האולם ומזבח בלי קידוש ידור"ג חייב מיתה, אלא דאפילו ליכנס להיכל בלי קידוש רק איסורא איכא (ככלים פ"א מ"ט ורמב"ם פ"ז מבחירה), עכ"פ מודה דשלא מדוחק אפילו בין כבש לאולם אסור לכנס בלי קידוש, ורק כשנכנס לשם כדי לקדש ידור"ג לצורך עבודה שיכול לעבדה מיד אחר קידוש. אז גם לתוספתא שרי]:

סעיף נג

ולא נר בידו

דלא כב' כתות הנ"ל שסבבו עם אבוקות, ה"ט מדהלכו רחוקים ממזבח. אבל זה הרי התקרב סמוך לאור המערכה, וא"צ לאור הנר:

סעיף נד

לא היו רואין אותו

דמדהיו הן במזרח העזרה והמזבח, והתורם קידש ידיו ורגליו במערב המזבח, נמצא גובה של הכבש והמזבח מפסיק ביניהן:

סעיף נה

ולא שומעין את קולו

שהיה הולך בצניעות, מדלא קידש ידיו ורגליו עדיין [ועי' ספ"א דכלים]:

סעיף נו

שעשה בן קטין

שם של כה"ג שהיה בבית שני:

סעיף נז

מוכני לכיור

גלגל שתלוי בו הכיור בחבל, ועל ידו משקעין הכיור להבאר שתחת הכיור, כדי שישאר הכיור בלילה בהבאר ועי"ז לא יפסלו מים שבכיור בלינה. ועשו הגלגל באופן שישמיע קול גדול כשיעלו הכיור, כדי שישמעו הכהנים ויכינו א"ע לסלק הדשן מהמזבח [כזבחים דכ"א ב']:

סעיף נח

קידש ידיו ורגליו מן הכיור

ר"ל הגיע העת וכו', וצריך שנכין עצמינו לעבודה. דמיד אחר שיתרום זה הדשן, יקדשו הם ידיהם ורגליהם ויסלקו דשן המזבח לתפוח:

סעיף נט
נטל

התורם שקידש ידור"ג:

סעיף ס
חתה מן המאוכלות הפנימיות

ר"ל שבתחלה פינה את הגחלים שנתהוו מהעצים של המערכה אילך ואילך לצדדי המזבח, ואח"כ היה חותה מלא המחתה מגחלים הפנימיות שנתהוו מאברי העולה שנתעכלו ונעשו גחלים [כירושלמי יומא ד"ה ב']:

סעיף סא
הפך פניו לצפון

ר"ל לצפון העזרה, דהיינו לכותל דרום של מזבח:

סעיף סב
הלך למזרחו של כבש כעשר אמות

דהיינו כ' אמה ממקום שנחשב ליסוד המזבח, בקירוב:

סעיף סג
רחוק מן הכבש שלשה טפחים

דהמזבח חשבינן למרובע התחתון שלו כאלו הוא ל"ב אמה על ל"ב אמה, והכבש היה בדרומה של מזבח, שפועו מדרום לצפון ל"ב אמות עולה למזבח, ורחבו ממזרח למערב ט"ז אמות. נמצא ריבוע תחתון של מזבח עודף על הכבש ח' אמות למזרח וח' אמות למערב, רק דבמזרח ודרום באמת אין יסוד וכשירד התורם עם המחתה, פונה לצפון, והולך סמוך למזרח הכבש עד י' אמות מתחלת תחתית הכבש, שהוא עשרים אמות מהמקום שחושבין ליסוד המזבח בקירוב. [ואע"ג שאורך הכבש ל"ב אמה. היינו כל אורך הכבש עד גגו של מזבח. אבל הרי גג המזבח מתקצר ב' אמות ברוחב פחות ממקום היסוד שלמטה שמשם חשבנו הכ' אמה, והכבש משפע ועולה ממעל ליסוד וסובב, שכל א' רחבו אמה א'. ועי' פ"ג דמדות מ"א]. ושם צובר התורם הגחלים מהמחתה בריחוק ג' טפחים מהכבש, שלא ישחיר כותל הכבש. ואח"כ מחזיר המחתה למקומה המיוחד לה בזוית שבכותל מערב של כבש כלעיל סי' נ"א:

סעיף סד
מקום שנותנין מוראות העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה

מיהו אלו נבלעין במקומן. אבל בתרומת הדשן יש ספק אם היה נבלע במקומו או לא [תוס' זבחים דס"ד א']:

פרק ב

סעיף א
ראוהו אחיו

לאותו שתרם המזבח:

סעיף ב
שירד

מהמזבח:

סעיף ג
והם רצו ובאו

להכיור. דביני ביני כבר הניח התורם את הגחלים במזרח הכבש:

סעיף ד
מהרו וקדשו ידיהן ורגליהן מן הכיור

דמדהיו רבים לא היה אפשר להם לילך בצניעות בלי המולה כהתורם [בפ"א סי' נ"ה]. להכי שפיר טפי שירוצו ולא ישהו הרבה בלי קידוש בין אולם למזבח:

סעיף ה
נטלו את המגריפות

יעים, עשוין כמין שויפעלן לחתות בהן הדשן לפנותו לתפוח:

סעיף ו
ואת הצינורות

מזלגות לתחוב בהן האיברים שלא נתאכלו באש. ולסלקן:

סעיף ז
האברין והפדרין שלא נתאכלו מבערב סונקין אותם לצדדי המזבח

סולקין ר"ל סולק, דל' ונ' ממוצא א' ומתחלפין. ור"ל תוחבין אותן בצינורות ומניחין אותן בצדדי האש שיונחו שם עד אחר שיסדרו המערכה החדשה ויחזירום לשם [עי' לקמן סימן ל"ו]:

סעיף ח
סודרין אותם בסובב על הכבש

ר"ל יסדרום ע"ג כבש שכנגד גג הסובב, או על גג הסובב גופי' דשם הוא למעלה מחצי גבהו של מזבח, והו"ל כאילו נשארו ע"ג המזבח. רק צריך שיניחום סמוך לכבש, כדי שיהיה נוח לחזור ולטלן משם להחזירן למערכה [כפ"ב מ"ה]. אבל ביסוד, או בכבש שכנגד היסוד, לא הניחום, דשם הוא חציו התחתון של מזבח וה"ל כמורידן מהמזבח ואסור [תוס' יומא דמ"ה ב']:

סעיף ט
החלו

התחילו:

סעיף י
מעלין באפר על גבי התפוח

הוא כמין כרי גדול של אפר שבאמצע המזבח, עגול כתפוח. ור"ל אחר שסלקו האברים שלא נתאכלו, היו גורפין במגרפות את הדשן, לסלקו אל התל שבאמצע, וכשרבה שם מורידין אותו ומוציאין אותו כהנים אחרים משם למקום צנוע ונקי שחוץ לעיר [רמב"ם ספ"ב מתמידין] והורידו משם ע"י פסכתור [כלקמן פ"ה מ"ה]:

סעיף יא
פעמים עליו כשלש מאות כור

גוזמא קתני:

סעיף יב
וברגלים לא היו מדשנין אותו

ר"ל לא הוציאו הדשן מהתפוח לחוץ לעיר:

סעיף יג
מפני שהוא נוי למזבח

שיהיה נראה שהקריבו עליו קרבנות הרבה:

סעיף יד
מימיו

של מזבח. או של כהן, דאף אם היה זקן הזדרז:

סעיף טו
לא נתעצל הכהן מלהוציא את הדשן

ר"ל אף שהדישון אינה מלאכה נכבדה ומשו"ה לא הפיסו עליה, אפ"ה לא נתעצלו בה. ונקט לה הכא, דקמ"ל דלהכי לא דישנוה ברגלים, ולא חיושי' שיתלו הרואין בעצלות הכהנים:

סעיף טז
החלו מעלין בגיזרין לסדר אש המערכה

ר"ל לאחר שסלקו הדשן, התחילו הכהנים להעלות עצים למזבח לסדר מערכות. וזה שזכה בתרומת הדשן הולך בראשון ונושא ב' גזירי עצים [ובערב, ב' כהנים נושאין כל א' גיזרה א' [כיומא דכ"ו ב']. והב' גזרין היו עצים משופין. אורך כל א' אמה, ורחבו אמה, ועוביו כמחק של גדיש [כזבחים דס"ב ב']. ונ"ל שלא הניחו הגזרין על שטח רחבן, דהרי ע"י הרוחב יכבה האש. אלא על שפתם המחודד הניחום:

סעיף יז
וכי כל העצים כשרים למערכה

ר"ל מדקתני סתמא, משמע דכל העצים כשרין. ומשני הן וכו':

סעיף יח
כל העצים כשרין למערכה

היינו כל המינין כשרין. אבל כל עץ המתולע פסול:

סעיף יט
חוץ משל זית ושל גפן

משום ישוב ארץ ישראל, דהרי אלו טוענין פירות חשובים. וי"א משום דעצים הללו יש בהן קשרים ואינן דולקין יפה:

סעיף כ
אבל באלו רגילין במרביות

ענפים.

סעיף כא
של תאנה

דוקא ענפי תאנים זקנים. שכבר אינן עושין פירות אבל של זית וגפן גם זקנים עושין עכ"פ מעט פירות חשובות:

סעיף כב
ושל אגוז

וואלנוסבוים:

סעיף כג
ושל עץ שמן

פיכטענהאלץ שמן. שאלו העצים מתלהבין יפה. ולא לקחו עצי ארזים ארנים וברושים [כפ"ג דפרה], מדמעלין עשן הרבה:

סעיף כד
סידר המערכה גדולה מזרחה

דאחר שהעלו כל העצים הנ"ל למזבח, ביררו משם עצי תאנה יפין, למערכה שניי' של קטורת. ואח"כ אותו שזכה בתרומת הדשן מסדר המערכה הגדולה בצד מזרח של התפוח שבאמצע המזבח, ואחרים מסדרין מערכה שנייה של קטורת במערב התפוח. ואח"כ הזוכה בתרומת הדשן מניח ב' הגיזרין על המערכה הגדולה, ומציתין שני המערכות הנ"ל, ומציתין ג"כ עוד מערכה שלישית לקיום האש [דג' מערכות היו על המזבח (א) מערכה גדולה נקראת כך מדהיתה מדורה גדולה ורחבה להקריב עליה אברי התמיד ושאר הקרבנות שיביאו היום. וגם מדהיה כפרתה מרובה [כיומא דל"ג]. (ב) מערכת הקטורת. ליקח ממנה מלא מחתה גחלים להכניסן למזבח הזהב, ולפזר שם עליהם הקטורת. (ג) מערכת קיום האש, אינה משמשת כלום, והיא מגזירת הכתוב, ואין לה זמן ומקום קבוע במזבח. מתי ואיה יציתוה. [רלח"מ פ"ב מתמידין, ועי' רש"י יומא דמ"ה א']:

סעיף כה
וחזיתה מזרחה

ר"ל חלון ופתח היה להמדורה לצד מזרח של המערכה, כדי שיהיה הרוח מנשב דרך שם להלהיב המדורה. דלצד מעריב של המדורה היה התפוח, ולא היה שם רוח:

סעיף כו
וראשי הגיזרין הפנימים

שהתפוח למערב המערכה:

סעיף כז
היו נוגעים בתפוח

דהיו מקרבין המדורה לתפוח כל מה דאפשר, כדי לתת רווח להאמה לצד מזרח שהי' מיוחד להילוך רגלי הכהנים שלא ישרפו בגדיהן:

סעיף כח
וריוח היה בין הגיזרים

שהיו מסדרין העצים בריבוע. גיזרה א' למזרח וא' למערב, וחוזרין ומניחין עליהן ב' גיזרין א' לצפון וא' לדרום, ועל ריבוע זה חוזרין ומסדרין ריבוע אחר כנ"ל, ועוד כמה ריבועים, ריבוע ע"ג ריבוע, והרוח נושב בין ריבוע לריבוע. כמו שעושין במדינותינו ריבועים כנ"ל לייבש העצים בחמה:

סעיף כט
שהיו מציתין את האליתא משם

ר"ל בנקבים שבין הריבועים התחתונים, היו תוחבין עצים דקים שמנים מודלקים [ואליתא מלשון אליה, שהיא שמינה ודקה, קיען בל"א] כדי להלהיב הריבועים מלמטה למעלה:

סעיף ל
בררו משם עצי תאנה יפין

ר"ל אחר שסידרו מערכה גדולה וקודם שיסדרו מערכה של קיום האש, בירורו מהעצים שהעלו למזבח [כמשנה ג'], עצי תאנה יפין שמתלהבין מהר ואינן מעשנין כלל, והקפיד בזה בקטורת טפי מבמערכה ראשונה שיתלהבו מהר ושלא יעשנו משום דתוך שעה מועטת יכניסום להיכל, ולכן בחרו עצים חלקים בלי קטרי כדי שלא ישארו אודים ויעשנו:

סעיף לא
לסדר המערכה שניה לקטורת

משום דקטורת מכפר על לשון הרע [כיומא דמ"ד א'], וחטא אדם הראשון ע"י לשון הרע היה, שקבל מלשינות מהנחש, ובעלי תאנה נתקן, אחר שחטא ונתבושש, שעשו להם מעלי תאנה חגורות, לכן גם לקטורת לקחו עצי תאנה [נתעוררתי לזה מדברי רש"י זבחים דנ"ח]. מיהו גם עצי אגוז ועץ שמן כשרים למערכת הקטורת.

סעיף לב

מכנגד קרן מערבית דרומית משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות

ר"ל שהיה המדורה של קטורת משוכה לצפון מקצה קרן מערבית דרומית של מזבח, ד' אמות. וה"ט, מדכתיב בקטורת של יו"כ ולקח מלא המחתה וגו' אשר פתח אהל מועד, וילפינן כל קטורת מקטורת יו"כ, שצריך ליקח הגחלים מכנגד פתח אהל מועד. וד' אמות לצפון מקרן מערבית דרומית של מזבח, שם מכוון נגד פתח אהל מועד. [דהרי קי"ל דמזבח עומד ממוצע באמצע עזרה, משוך רק קצת כלפי דרום [כזבחים נ"ט א' ורמב"ם פ"א מבחירה]. וגם קי"ל דקדושת היכל ואולם חדא מלתא היא [ועי' תוס' זבחים דנ"ח ב', שכתבו דספיקא הוא בש"ס]. א"כ פתח האולם דינו כנסת ההיכל, ונקרא ג"כ פתח אהל מועד. והרי פתח האולם היה ג"כ כהמזבח מכוון באמצע העזרה, והפתח היה רחב כ' אמה. נמצא שהמזבח שהיה רוחב גגו למעלה כ"ת אמה, היו כ' אמות אמצעיות שלו נגד כ' אמות של פתח האולם וארבע אמות לכאן וארבע אמות לכאן היה גג המזבח עודף על פתח האולם. ואלו הד' אמות שגג המזבח עודף מכאן ומכאן, לא היו נגד פתח האולם. נמצא שכשמושך לעשות המדורה להקטורת ד' אמות מהקרן, תהיה המדורה מכוונת נגד פתח אהל מועד]:

סעיף לג

בעומד

כמו באומד:

סעיף לד

חמש סאים גחלים

ר"ל משער לסדר כל כך עצים, בכדי שיתהוו מהן ה' סאין גחלים וכל סאה הוא קמ"ד ביצים, וא"כ היה בחול כדי שיעור תש"כ ביצים, ובשבת כדי שיעור אלף וקנ"ב ביצים. ומערכה גדולה וודאי היתה גדולה מזו, רק לא היה שיעור קבוע לה, דהכל לפי הקרבנות שהיו מביאים באותו יום:

סעיף לה

ששם היו נותנין שני בזיכי לבונה של לחם הפנים

ר"ל לפיכך צריך ג' סאין יתרים, כדי להקטיר עליהן בחוץ ב' בזיכי לבונה שהיו על לחם הפנים:

סעיף לו
האיברים והפדרים שלא נתאכלו מבערב מחזירין אותן למערכה

ר"ל השתא קודם שחיטת התמיד נותנין אותן בצדדי מערכה גדולה ונשרפים שם [ודלא כהמפרש כאן, שכתב, דאע"ג דתני השתא שמחזירן למערכה, אפ"ה ר"ל דרק אחר הקטורת התמיד החזירום. ובמח"כ רבינו זהו נגד גמרא ערוכה [סנהדרין מ"ט ב'] דלכ"ע יש סדר במסכת תמיד עכ"פ למצוה. ומה שרצה להוכיח כן מדכתיב העולה, עולה ראשונה. הן אמת הכי איתא [יומא דל"ח א' ובשאר דוכתי]. אבל נ"ל דהיינו שלא להעלות שאר קרבנות למזבח קודם לתמיד, ולא בשכבר הם על המזבח ועי' מ"ש בס"ד בחומר בקודש פ"ד אות ו' ז'.]:

סעיף לז
הציתו שתי המערכות באש

ואותה של קיום האש רשאין להצית אותה אחר הקרבת התמיד [כלעיל סי' כ"ד]:

סעיף לח
וירדו ובאו להם ללשכת הגזית

לעשות פייס, דבעזרה א"א שיפייסו, משום שהיה לוקח מצנפת של א' מהן בשעת הפייס, ואין נכון שיעמוד כך הכהן בעזרה בגלוי. ותו מדעמדו בעיגול, ויהיה א"כ אחוריהם אל היכל ה' [כתוס' יומא דכ"ה א']. עוד נ"ל מדצריך שיהיה א' מסנהדרין אצל הפייסות [כלעיל פ"א סי' ל"ה], ואינו נכון שיטריחוהו לבוא אצלן:

פרק ג

סעיף א
אמר להם הממונה

הוא הממונה על הפייסות שנזכר לעיל פ"א סי' ל':

סעיף ב
בואו והפיסו

ר"ל הטילו גורל, כמפורש פ"ב דיומא:

סעיף ג
מי שוחט

את התמיד, דאע"ג דשחיטה כשרה בזר [כיומא כ"ז א']. אפ"ה חביבה היתה על הכהנים

מדהיא תחלת עבודה, והפיסו עליה דלא ליתו לאנצויי. מיהו היה יכול הזוכה לכבדה לזר:

סעיף ד

מי זורק

המקבל הדם הוא הזורק. רק נקט תכלית עבודת הדם, דהזריקה הוא עיקר הכפרה:

סעיף ה

מי מדשן את המנורה

הוא המטיב הנרות. [ולרשב"א (בתשו' מ"ט וש"ט) בשחרית לא הדליק הנרות שכבו, רק בין הערביים. וכן כתב רכ"מ פ"ג מתמידין י"ב). שכן דעת רש"י והראב"ד ודעת רוב האתרונים. אבל לרמב"ם (שם) מלת הטבה כוללת דישון והדלקה, והמדשן הנרות בבוקר, היה מדליקן מיד. ולדידיה צ"ל דנקט מי מדשן, מדהיה תחלה להטבה. ולא דמי לקבלת הדם לעיל סי' ד'. דנקט תכלית עבודה התם שאני מדהוא כפרה. עוד נ"ל דבשלמא התם שאי אפשר שיזרוק מבלי שיקבל הדם תתלה, ולא יטעה. אבל הכא אם יאמר לפייס מי מדליק. איכא למטעי. שהכהנים החדשים שלא עבדו עדיין יסברו שידליקו אף שלא ידשנו]. מיהו לא היה סדר הפייס כפי סדר עבודתן זה אחר זה, דבאמת סדר עבודתן כך היה, בתחלה מדשן מזבח הפנימי, ובאותו שעה שוחט התמיד, ואח"כ זורק הדם, ואח"כ מטיב ה' נרות, ואח"כ מקטיר קטורת, ואח"כ מטיב ב' נרות, ואחר כך מקטירין אברי התמיד, [כרמב"ם פ"י מתמידין ולח"מ שם. דלא קיי"ל כאביי מסדר מערכה משמיה דאבא שאול, שלא כסדר שזכרנו (עי' יומא דל"ג). מיהו בטור א"ח סי' מ"ח פסק כאבא שאול]. ואפ"ה הפיסו על שחיטת התמיד וזריקת דמו והקרבת אברים קורה לשאר עבודת שקדמום, מדזה היה עיקר עבודת היום, גם כפרתו מרובה [כיומא ל"ג א']:

סעיף ו

מי מעלה אברים לכבש

דהיינו הראש וכו', דתנא והדר מפרש, דא' מעלה לכבש הראש והרגל, וא' ב' הידים, וא' העוקץ והרגל. וא' חזה וגרה, וא' ב' הדפנות, וא' הקרביים:

סעיף ז

העוקץ

ריקגראד:

סעיף ח
החזה והגרה

הוא הצואר שדרך שם מעלה גרה. ובו היה מחובר הקנה והריאה והלב:

סעיף ט
והסלת

הראוי למנחת התמיד:

סעיף י
והחביתים

הן חצי הי"ב חלות של כה"ג שמקריבין משלו בבוקר, וחציין השני מקריבין בערב:

סעיף יא
והיין

לנסכי התמיד.

סעיף יב
הפיסו זכה מי שזכה

דמי שנפל עליו הגורל הוא השוחט, והסמוך לו זורק [כרמב"ם פ"ד מתמידין ס"ו, ודלא כר"ב], והסמוך לו מדשן מזבח הפנימי, וכן כל הי"ג כהנים זוכין זה אחר זה כסדר הי"ג עבודות ששנויין במשנה. אבל עושין כסדר שזכרנו בסי' ה':

סעיף יג
אמר להם הממונה צאו

מדהיה פייס הנ"ל בלשכת הגזית [כספ"ב] להכי אמר להן השתא צאו. ולא צוה לשום אדם מיוחד, אלא אמר צאו, וכל מי שירצה יזדרז א"ע לזה, היינו כדי שלא להחשיב ידיעתו ואמונתו של א' טפי משל חבירו:

סעיף יד
וראו אם הגיע זמן השחיטה

שהיה הרואה עולה למקום גבוה שהיה במקדש, ומשגיח כעד המזרח אם עלה השחר, דשחיטת התמיד בלילה פסול:

סעיף טו
אם הגיע הרואה אומר ברקאי

הבריק השחר:

סעיף טז
מתיא בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח

מתתיה הוא הממונה על הפייסות [כשקלים פ"ה מ"א], ותנא היה, ופליג בהא את"ק. וס"ל דלא סגי בברקאי שישחטו אז התמיד, דעי"ז טעו פ"א שראו שהאירה הלבנה תחת העבים, וסברו שהבריק השחר. רק אותו שעל המגדל אומר האיר כל פני המזרח, [ולרש"י ותוס' (מנחות ד"ק ע"א) הוא עצמו כשהיה ממונה היה שואל לאותו שעל הגג כך, ע"ש וביומא דכ"ח. ופסק הרמב"ם כמתתיה רפ"ד מתמידין)]:

סעיף יז
עד שהוא בחברון והוא אומר הין

ר"ל שהתחתון חוזר ושואל להעליון אם רואה שהגיעו כנפי שחר במזרח עד נגד חברון. והיינו משום דחברון הוא בקרן דרומית מזרחית מירושלים ושאלו האם נתפשטו כנפי שחר כבר עד שם. [ולהמפרש ד"ל ע"א ר"ל ששאלו אם יכול לראות משם את חברון]. וזה כדי להזכיר זכות אבות הקבורים שם. והעליון משיב הן. [ונ"ל דבהא גם ת"ק מודה. אמנם הרמב"ם (שם) לא הזכיר זה. ואפשר דמשום דהרמב"ם פסק כמתתיה (כלעיל סי' ט"ז) וא"כ לדידיה מדכבר האיר כל פני המזרח, לא שייך שישאל אם הגיעו כנפי שחר עד חברון. ומשום כדי להזכיר זכות אבות, אין ראוי לומר מידי דכדי לגמרי. א"כ לפ"ז לרמב"ם הנ"ל רק לת"ק שואל הכי. וכן כתב הרמב"ם בפירוש בפי' המשניות (רפ"ג דיומא). אבל לישנא דש"ס (יומא דכ"ה ב') משמע טפי דכ"ע הכי ס"ל, ע"ש, וצ"ע. אב"י ועי' רש"י ותוס' [מנחות ד"ק ע"א] שכתבו בשם הירושלמי דרק ביו"כ שאל כן. אמנם גם בהל' יו"כ לא הביא כן הרמב"ם, וצ"ע]:

סעיף יח
אמר להם צאו והביאו טלה מלשכת הטלאים

לשכה שבבית המוקד, שהיה שם בכל עת ששה טלאים מבוקרין לתמידין ולא פחות [כערכין פ"ב מ"ה]:

סעיף יט
והרי לשכת הטלאים היתה במקצוע צפונית מערבית

של עזרה:

סעיף כ
וארבע לשכות היו שם

תוך ההיקף של בית המוקד הגדול:

סעיף כא

אחת לשכת הטלאים

היא עומדת באמצע מערב של בית המוקד, ומארכת לצד צפון ולצד דרום עד קרוב לב' הזויות, ועי"ז למרן דאתא מדרום מתחזי ליה כאילו עומדת בזוית שבצפון, ולמאן דאתי מצפון מתחזי ליה כתלו עומדת בזוית שבדרום. אבל באמת לזוית שבדרום קריבה טפי [יומא י"ז א']:

סעיף כב

ואחת לשכת החותמות

במזרחית צפונית היתה שם, ששם יושב כל היום הממונה על החותמות, שמי שרוצה לקנות סלתות ונסכים טהורים, נותן להממונה שם מעות כפי שער הקבוע, וכפי נסכי קרבן שצריך, אם נסכי פר או נסכי איל, או נסכי כבש, או נסכי מצורע עשיר שצריך נסכים לג' כבשים, ולוג א' למתן תנוך ובהונות, ונותן לו המעות ולוקח חותם ממנו, והולך אצל הממונה על הנסכים, ונותן החותם, ומקבל נסכים כפי שכתוב בחותם [ועי' שקלים פ"ה מ"ג]. ולפי שהיה צריך הממונה לישב שם כל היום, והרי אין ישיבה בעזרה [כיומא דכ"ה א'] לפיכך היתה בנויה בצפון, דהיינו בחול. ועוד משום ששם מונחין אבני מזבח שטמאום בשקוציהם מלכי יון. [כמדות פ"א מ"ו. מיהו להכי מינו ב', א' על החותמות וא' על הנסכים. משום חשדא (כשקלים פ"ג מ"ב). ועוד דאין ממנים שררה בממון על הצבור פתות מב' [כב"ב ד"ח ב']:

סעיף כג

ואחת לשכת בית המוקד

על שם המדורה שיש שם שיתחממו בה הכהנים, ושיקחו ממנה ג"כ אש למזבח, להכי נקרא בית המוקד. והיא עומדת במערבית צפונית, ושש היה פתח ברצפה לירד מתוכה למחילה שתחת המקדש, ולבית כסאות, ולבית הטבילה שהיה שם. ונ"ל דכדי שיתחממו בה הכהנים הנ"ל אחר שטבלו כלעיל [וכפ"א מ"א], שהיו עדיין טבולי יום, להכי עומדת גם היא בצפון, דהיינו בחול. ועוד משום שמשם יורדין ג"כ לבית הטבילה למי שאירע לו קרי שוהין שם אח"כ כשעלו מטבילתן, והם טבולי יום [כמדות פ"א מ"ו]:

סעיף כד

ואחת לשכת שהיו עושין בה לחם הפנים

היא עומדת בזוית מזרחית דרומית. וכל הד' לשכות פתוחות לבית המוקד הגדול:

סעיף כה
נכנסו ללשכת הכלים

לא ידעתי מקומה. ואפשר שהיתה באותן ל"ח לשכות שהיו סביב לכותלי ההיכל [כמדות פ"ד מ"ג]:

סעיף כו
והוציאו משם תשעים ושלשה כלי כסף וכלי זהב

הם מספר הכלים שצריכין לעבודת היום. ומניחין הכלים על השלחן שעומד בצד מערב של כבש המזבח [כשקלים פ"ו מ"ה ומ"ו]:

סעיף כז
השקו את התמיד בכוס של זהב

השקוהו סמוך לשחיטה כדי שיהיה נפשט עורו יפה [כביצה ד"מ ע"א]:

סעיף כח
אף על פי שהוא מבוקר מבערב

דתמיד טעון ביקור ממום ד' ימים קודם שחיטה:

סעיף כט
מבקרין אותו לאור האבוקות

שמא הומם ביני ביני. דאע"ג שכבר האיר השחר, אפ"ה לא היו יכולין לבדקו יפה בלי אבוקה:

סעיף ל
מי שזכה בתמיד

לשרטו:

סעיף לא
מושכו והולך לבית המטבחים

ר"ל למקום הטבעות שקבועות בארץ בצפונה של מזבח [כמדות פ"ג מ"ה]:

סעיף לב
ומי שזכה באיברים הולכין אחריו

כדי לאוחזו להתמיד בשעת שחיטה [כרפ"ד]:

סעיף לג
בית המטבחים היה לצפונו של מזבח

דצריך לשחטו על ירך המזבח צפונה:

סעיף לד
ועליו

ר"ל על אותו מקום:

סעיף לה
שמונה עמודים ננסין

ר"ל עמודים נמוכין פחות מקומת איש, כדי שיהיה נוח לתלות בו ולהפשיט:

סעיף לו
ורביעית של ארז על גביהן

חתיכות מרובעות של עץ ארז היו קבועין על ראש העמודים. דהעמודים של שיש היו, ואין האונקלי נאחז באבן יפה:

סעיף לז
ואונקליות של ברזל היו קבועין בהן

בהרביעיות של עץ:

סעיף לח
ושלשה סדרים היה לכל אחד ואחד

ר"ל ג' סדרים אונקלות היו בהרביעיות, בג' צדדי העמוד, ולא במערב העמוד, כדי שלא יהפכו המפשיטין אחוריהן להיכל:

סעיף לט
שבהן תולין

את הקרבן:

סעיף מ
ומפשיטין על שלחנות של שיש שבין העמודים

ר"ל מחמת שהיו העמודים ננסין, כשתלו הבהמה באונקל, היתה ערוה על הארץ, ובפרט כבשי התמיד שהיו גדולים מאוד [כתוס' מנחות פ"ז א'], לכן העמידו שולחנות תחת האונקלות, להניח שולי הבהמה עליו בשעת הפשנו. מיהו אינן אותן שמונה השולחנות שהיו יותר קרובים למזבח [כשקלים פ"ו מ"ד], שעליהן מדיחים הקרביים [כפ"ד מ"ב]. אבל אלו בין העמודים עמדו:

סעיף מא
היו מקדימין

ר"ל קודם שישחטו אלו את התמיד, דשחיטה היה בשעת דישון מזבח הפנימי. ואע"ג

דהטבת ה' נרות לא היה רק אחר זריקת הדם, אפ"ה היה גם המטיב מקדים לילך לשם מדממהרים לזרוק הדם מיד אחר שחיטה כדי שלא יקרוש הדם ביני ביני, והרי צריך להיטיב מיד אחר זריקה דמצוה שבא לידו לא יחמצנה [מכילתא בא]:

סעיף מב
הטני

הוא טנא זהב, ור"ל סל:

סעיף מג
והכוז

הוא לשון יון ממש ככוס בלשון עברי. ובל"א קעלך:

סעיף מד
הטני דומה לתרקב גדול של זהב

תרקב הוא כלי שמחזיק ג' קבין, ניטריקון תרי וקב:

סעיף מה
מחזיק קבין וחצי

דאע"ג שהיה כמות הכלי גדול כתרקב גדול שמחזיק ג' קבין, אפ"ה לא היה מחזיק בתוכו רק קביין ומחצה, כדי שיהיה נראה שהוא מלא דזה דרך כבוד. [וזה היה מדעשו דופנה עב. דכך היו רגיליו במקדש לעשות כלים שדפנן עב [כיומא פ"ד מ"ד], ונ"ל הטעם כדי להראות שאין עניות במקום עשירות [מנחות פ"ח ב']. ואע"ג דהתרקב היה כדי לדשן לתוכו גחלי הקטורת, והרי הגחלים היו מתחלה ג' קבין [כפ"ה מ"ה], מלבד הקטורת ששמו עליהן שהיה ג"כ קרוב לשיעור הזה [כלשם מ"ד]. נ"ל דאפ"ה אחר שנשרף הקטורת והגחלים, נתמעט מדת הדשן שלהן:

סעיף מו
והכוז דומה לקתון גדול של זהב

קרוג של זהב:

סעיף מז
ושתי מפתחות

שיפתחו עמם הלויים שערי ההיכל השתא כדי שיכנסו אלה לדשן המזבח והמנורה:

סעיף מח
אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח כיון

שהיה בב' צדדי שער ההיכל ב' פשפשין, ר"ל ב' פתחים קטנים לב' תאים, שהיו א' מזה

וא' מזה לשער ההיכל. והפתח הקטן שבדרום היה סגור תמיד. והפתח הקטן שבצפון עשוי לכניסה לתא הקטן שהיה שם סמוך לכותל צפוני של ההיכל מבחוץ. והיה לתא זה ב' פתחים, פתח א' לכנוס לתוכו מהחוץ, כמו שאמרנו, ופתח א' להיכל. וכשרוצה הלוי לפתוח שער ההיכל שסגור מבפנים, פותח פתח החיצון של התא, ע"י שמכניס אמת ידו עם המפתח בחור שבכותל בצד הפתח הקטן הזה, עד השחי דהיינו עד תחת הכתף, ושוחה ופותח המנעול שבפנים עם מפתח זה. ולכן נקרא מפתח זה מפתח אמת השחי, מדצריך הפותח בו לשחות ולהושיט אמת ידו עד השחי דרך התור הנ"ל. וכשנכנס לתא, חחר ולוקח מפתח השני ופותח בו הדלת שבין התא להיכל. ואותו המפתח נקרא פותח כיון, ר"ל מהר, דע"י שהיה זה המסגור לפניו נפתח מהר בלי טורח [ועי' רש"י ב"מ דל"ג א']:

סעיף מט

בא לו לפשפש הצפוני

ר"ל שב' הכהנים הנ"ל נותנין ב' המפתחות ללוי, ונוטלן ונכנס בפתח הקטן שבצפון משער ההיכל. [ותמוהין דברי הר"ב ובמ"ו), שכתב שהכהן היה מכניס ידו עד אמת השתי ופותח השער. ובמחכ"ת הוא נגד גמרא ערוכה [ערכין די"א כ'] שכהן העושה כן עובר בלאו. ולאידך מ"ד חייב מיתה. וגם תמהני ארתוי"ט דשתק ליה להר"ב *) וצ"ע. וכל זה עושין ע"י ציווי בן גבר, שהיה ממונה על פתיחת ונעילת שערים שבמקדש [כשקלים פ"ה מ"א]:

סעיף נ

ושני פשפשין היו לו לשער הגדול

בכל דוכתא נקרא שער ההיכל שער הגדול, משום חשיבותו. אף ששער האולם היה גבוה ורחב יותר ממנו. ובש"ג [פ"ל] כתב שנקרא כן בערך ב' הפתחים הקטנים שבצדדיו:

סעיף נא

אחד בצפון

של [שער] ההיכל:

סעיף נב

ויאמר אלי ה' השער הזה סגור יהיה לא יפתח ואיש לא יבא בו כי ה' אלהי ישראל בא בו והיה סגור

ר"ל אע"ג שהוא סגור אפ"ה אפשר להקב"ה לבוא בו. ור"ל שהיה שער הזה סגור רק להורות שאין כל השערים נצרכים רק לצורך בני אדם לכנס בהן, אבל הקב"ה א"צ לשער

ולפתח. או דוהיה סגור ר"ל שהיה שער זה להורות שאע"ג שניתן רשות להכהנים לגשת אל אלהים, עכ"פ יגשו באימה וביראה, דמן הדין היה שיהיו כל השערים הללו סגורים כי ה' אלהי ישראל בא בו:

סעיף נג

נטל את המפתח

הוא המפתח שיורד לאמת השחי:

סעיף נד

ופתח את הפשפש

הדלת הקטן שלצד חוץ:

סעיף נה

נכנס לתא ומן התא אל ההיכל

שחוזר ופותח דלת השני שמהתא להיכל, ע"י המפתח השני שפותח כוון:

סעיף נו

הגיע לשער הגדול העביר את הנגר

בריח, ריענעל בל"א:

סעיף נז

ואת הפותחות

שלאסס:

סעיף נח

לא היה שוחט השוחט עד ששומע קול שער הגדול שנפתח

דילפינן כל הקרבנות משלמים, דכתיב בהו ושחטו פתח אהל מועד, משמע בזמן שהוא פתוח, אבל כששחטן מקודם פסולין. וכששומעין הלויים השוערין שנפתח שער ההיכל ותקע התוקע תר"ת. מיד פותחין כל שערי העזרה:

סעיף נט

מיריחו היו שומעין קול שער הגדול שנפתח

אף שהיה משם י' פרסאות [כיומא דל"ט ב], והוא 6 2/3 פרסאות אשכנזית, דפרסא שבש"ס הוא ח' אלפים אמה, ופרסא אשכנזית היא י"ב אלפים אמה]:

סעיף ס

מיריחו היו שומעין קול המגריפה

הוא כלי זמר שהקנים שלו משמיעים קול נעים וגדול [ונראה לי שהוא ארגעל]. והיה

עשוי כדמות מגריפה שגורפין בה הדשן מהמזבח [ולא מיירי כאן מהמגריפה שזורקין אותה ומשמעת קול גדול [כפ"ה מ"ו] דזו מין מגריפה אחרת היתה, וכמ"ש רתוי"ט שם]:

סעיף סא

מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור

בן קטין כה"ג היה, ועשה גלגל שבו תלרי הכיור לשקעו בערב להבאר שתחתיו, ולהעלותו משם בבוקר, כדי שלא יפסלו מימיו בלינה [ועי' לעיל פ"א מ"ד]. וכשמעלין או מורידין אותו להבאר, היה קול דפיקת שיני הגלגל נשמע עד יריחו, ועשוהו כך להשמיע קול גדול, כדי שישמעו הכהנים [כפ"א סי' נ"ז].

סעיף סב

מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז

כהן ששמו גביני, מכריז בכל בוקר בהר הבית לפני שער בית המוקד הסגור, עמדו כהנים ולוים וישראלים לעבודתכם בביהמ"ק:

סעיף סג

מיריחו היו שומעין קול החליל

פל?טהע:

סעיף סד

מיריחו היו שומעין קול הצלצל

שעללען, והן כמין ב' קערות של מתכות שמקישין זע"ז בכל יום בשיר של ביהמ"ק:

סעיף סה

מיריחו היו שומעין קול השיר

של הלוים שמשוררים בכל יום בפה על הדוכן בשעת הניסוך:

סעיף סו

מיריחו היו שומעים קול השופר

שתוקעין בכל יום כ"א תקיעות [כשלהי סוכה]:

סעיף סז

ויש אומרים אף קול של כהן גדול בשעה שהוא מזכיר את השם ביום הכפורים

קול הכה"ג עצמו [כיומא ד"כ ע"ב] ואשתמיטתא לרתוי"ט שכתב דקול העונים בשכמל"ו הוא שנשמע למרחוק. ואעפ"כ נ"ל כרתוי"ט דכולן בדרך הטבע נשמעו כ"כ מרחוק ולא דרך נס, דמה תועלת במה שיהיה כל הנסים הללו, ולא עביד קוב"ה ניסא בכדי. וכן משמע נמי ביומא [דכ"א א'] דלא קחשיב התם להנך בהדי אינך ניסים שבביהמ"ק.

וכן משמע נמי מתוס' שם, ובתוס' (יומא דל"ט ב'), והגם שי"ל דניסא דבראי בראי לא קחשיב. ומדברי תוס' זה מתורץ נמי מה שאומר התנא בכל א' מלת ביריחו, ולא כללם יחד. לאשמעינן דלא היה נשמע בכולן בשוה, ובאיזה מהן לא היה נשמע רק קול הברה בעלמא, וגם לא בכל זמן ובכל אדם, דאל"כ למה שיגר לו אגריפס מתנות לגביני [כיומא ד"כ ע"ב]:

סעיף סח

אמר רבי אליעזר בן דגלאי עזים היו לבית אבא בהר מכוור

שם מקום רחוק מירושלים:

סעיף סט

מי שזכה בדשון מזבח הפנימי

בהיכל היו עומדים שולחן בצפון ומנורה בדרום, ומזבח מכוון בין שניהן, משוך קצת כלפי חוץ. וכולן משליש אורך ההיכל ולפנים [יומא ל"ג ב']. וליונתן בן עוזיאל [תצוה כ' פ"ב] היה גם למזבח הזהב קרנות זקופין. וכן משמע פשטא דקרא שם. מיהו שיעור גבהן ארכן ורחבן לא הוזכר בשום מקום. ולפי הנראה, מדהיה גם זר זהב סביב, ע"כ שהקרנות היה לפנים מהזר, וגבוהים קצת ממנו עד שיהיו ניכרים היטב (וחידוש הוא שלא נזכר מהם דבר בש"ס וברמב"ם].

סעיף ע

נכנס

להיכל:

סעיף עא

והניחו לפניו

על רצפת ההיכל:

סעיף עב

והיה חופן ונותן לתוכו

לוקח בחפניו הדשן מהמזבח ונותן לתוך הטנא:

סעיף עג

ובאחרונה כיבד את השאר לתוכו

ר"ל באחרונה כשלא נשאר על המזבח אלא דשן מעט, שאינו יכול לחפנו בידו, כיבד במכבדה את הדשן לתוך הטני:

סעיף עד

והניחו ויצא

ר"ל הניח את הטני שם בהיכל, ויצא. [והא דלא הוציאו השתא. נ"ל משום דדשן הקטורת ודישון המנורה שניהן נבלעין בדרך נס כשיניחום אצל מזבח החיצון, והרי דישון המנורה א"א להוציאו עכשיו עדיין, מדהיטיב השתא רק ה' נרות, וב' נרות האחרונים לא ייטיב עד אחר הקטרת הקטורת. לכו היה ממתין ג"כ מלהוציא דישון הקטורת עד אחר הטבת גם ב' נרות האחרונים, כדי להוציא ב' הדישונים יחד, ויבלעו שניהן בנס פעם א' יחד. דאסור להטריח קמי שמיא כביכול להרבות ניסים שלא לצורך, כהך מעשה דרבא [תענית כ"ד ב')]:

סעיף עה

מי שזכה בדישון המנורה נכנס ומצא שתי נרות מזרחיות דולקים

לראב"ד [פ"ג מבחירה] דקיי"ל כמ"ד בהמשך מזרח ומערב מונחים נרות המנורה דהיינו ג' קנים למזרח וג' קנים למערב. הך מ"ד ס"ל, דנר שהוא שני לנר החיצון שבמזרח הוא נקרא נר מערבי, מדהוא הנר מערבי הראשון לנר היותר מזרחי [כך פי' רש"י שבת כ"ב ב' ד"ה נר מערבי]. וא"כ שפיר קאמר הכא שכשמצא ב' מזרחיות דולקין מניחן דולקין במקומן. דמדצריך להניח ב' נרות להיטיבן עד אחר הקטורת [כלעיל סי' ה'] וגם צריך שמנר המערבי יהיה מדליק תחלה ובו יסיים [כמנחות דפ"ו ב'], לפיכך גם הנר הראשון של מזרח, מניח מלהטיבו עד לבסוף, כדי שיהיה ניכר שהנר השני הסמוך לו הוא הנר המערבי. [ולמזרחי פרשת בהעלותך, למ"ד מזרח ומערב מונחים, היה כל פי הפתילות פונים לצד מערב. אמנם תמוהים לי דברי רש"י במנחות (דצ"ח ב') שכתב, דלמ"ד מזרח ומערב מונחים, אותו הנר החיצון שלצד מערב נקרא נר המערבי. לא זו שסותר דברי עצמו במסכת שבת (הנ"ל), דשם כתב דלהך מ"ד הנר הב' ממזרח נקרא נר מערבי, אלא שסותר גם דברי המשנה כאן, שאמרה שמניח ב' המזרחיות דולקין, והרי מנר המערבי צריך להתחיל ולסיים כלעיל, ובב' המזרחיות לא היה נר המערבי של רש"י. ואפשר דרש"י דמנחות הנ"ל ל"ג במתני' דידן מלת מזרחיות אלא מערביות, וכמ"ש המזרחי פ' בהעלותך לרמב"ם בפירושו הכא, שכתב דנר הסמוך לפרוכת הוא הנקרא נר המערבי, והוא הסמוך לו למזרח הם ב' הנרות שמניח מלהטיב עד אחר הקטורת. אב"י עי' בש"ס (דל"ג א') דגרסינן במשנה מצא ב' נרות מערביים]. אבל הרמב"ם בחיבורו [פ"ג מבחירה] כתב דקיי"ל כמ"ד דהמנורה צפון ודרום מונחת, ונר האמצעי נקרא נר המערבי, ומשום שכל הנרות של המנורה, מצודד ראשי הפתילות לצד נר האמצעי, וראש הפתילה של נר

האמצעי מצודד כלפי מערב. א"כ ל"ג במתני' מלת המזרחיות, רק יניח השתא מלהיטיב הנר האמצעי והנר שבצדו וכ"כ הרמב"ם שם. [ונ"ל דלרמב"ם נר שבצדו, היינו הנר הסמוך להאמצעי בצפון, כדי שיהיה נר המערבי טפי מימין דשכינה כ"י, דימין חשיב טפי כיומא דל"ט א' ונ"ג ב'). ואילה"ק לפ"ז למ"ד מזרח ומערב מונחת הרי היה נקרא נר המערבי הנר היותר שמאלי של ב' המזרחיות. התם ה"ט משום דנר הימיני הוא המזרחי ולא המערבי. וגם לא אפשר בגוונא אחריתא, דאם גם יניח מלהיטיב תחלה נר ב' וג' מקצה המזרח בכל זה לא יהיה מועיל רק שהנר הב" ממזרח יהיה נר מערבי מאותו שבקצה המזרח שהיטיב תחלה, ויהיה ג"כ ימיני לנר הג' ממזרח שמטיב עמו אבל עכ"פ אנן בעינן שהנר שנכנהו נר מערבי להתחיל ולסיים בו. יהיה נר מערבי להנר שמטיב עם הנר המערבי ביחד. ויהיה ג"כ ימיני לו, וזה אי אפשר כשמונחים מזרח ומערב. ועי' בסידור רבינו יעב"ץ זצוק"ל]:

סעיף עו

מדשן את השאר

ר"ל דשאר הה' נרות אפילו מצאן דולקין מכבן ומדשנן, שלוקח בצבתים של זהב הקטנים את הפתילות הישנים מה' נרות הנ"ל, ושופך השמן הישן לתוך הכוז, ומקנח ומנקה הנרות היטב ע"י מחתות זהב קטנים., כדי שלא ילכלך אצבעותיו. ואח"כ נותן שמן חדש ופתילות חדשים בהן ומניחן כך [ולרמב"ם פ"ג מתמידין אינו מכבה הדולקין רק מתקנן]. ולאחר זריקת דם התמיד מיטיב. אופן זה גם ב' הנרות המזרחיות. מיהו בזמן שמעון הצדיק שהיה נר מערבי נשאר דולק תמיד בדרך נס, אז לא היה מטיב בבוקר אחר הקטורת רק נר א', והניח לנר המערבי דולק עד הערב, דאז אחר שהדליק כל הו' נרות האחרים, היטיב גם נר המערבי והדליקו מחדש:

סעיף עז

ומניח את אלו דולקים במקומן

ב' המזרחיות הניחן דולקין והולכין, ולמ"ד צפון ודרום מונחין, הניח נר האמצעי והנר שבצדו מצפון כלעיל:

סעיף עח

מצאן שכבו

שנתכבו אלו הב':

סעיף עט

מדשנן ומדליקן מן הדולק

לא שמדשנן כמו שמדשן שאר ה' נרות להסיר הפתילה והשמן הישן כלעיל דהרי אין מיטיב ב' הנרות רק אחר הקטורת. רק ר"ל מדשן הב' המזרחיות, דהיינו שמסיר הפחם מראש הפתילות שלהן, וחוזר ומדליקן מן נרות האחרות, אם נשארו בהן דולקין. וכל זה עשה רק כדי לעשות היכר יפה להפסקה שעושה בין הטבת ה' נרות, להטבת הב' נרות, דאילו היה מניחן כבויין ועומדין ולא היה מדליקן, היה יכול הרואה לחשוב שברצון הכהן המיטיב תליא להיטיב איזה שירצה וכמה שירצה. אבל כשחוזר ומדליק מיד אותן הב' נרות, אז ניכר יפה, שאותן הב' שהדליק הן אותן שצריך להניח מלהיטיב עד אחר הקטורת, ולאבא שאול עד אחר שחיטת) [זריקת] התמיד [עי' לעיל סי' ה']. [כך הוספתי בפירושי זה בדברי רבינו ברוך ור"ב. כדי לתרץ בזה קושית הרשב"א בתשובה (ע"ט וש"ט), שהקשה א"כ מה היכר יש בהדלקה]. מיהו אם מצא שכבו כולן, מדליק אותן ב' הנרות מקינסא שמכניס ממזבח העולה [ולרמב"ם שם גם בכבה רק מערבי מדליקו מקינסא]:

סעיף פ

ואחר כך מדשן את השאר

ר"ל דלאחר שהדליק אלו הב' מסיר הפתילות ושמן הישן מה' האחרות ומשים תחתיהן פתילות ושמן חדש, ומניחן כד עד הערב שאז מדליק כל הנרות כולן:

סעיף פא

ואבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות

לפי שהמנורה גבוה י"ח טפחים, להכי היה צריך הכהן לעלות למקום גבוה כשמטיב ומדליקן. [אב"י עי' שבת צ"ב א' ד"ה אשתכח דרק מכתף אדם עד לארץ יש ג' אמות]:

סעיף פב

והניח את הכוז על מעלה שניה

נראה לי דלפי שלמעלה בראש האבן על המעלה השלישית היה מקום הנחת מלקחיה ומחתותיה [כרמב"ם פרק ג' מבחירה הלכה י"א], להכי אין מקום להניח שם הכוז, רק למטה ממנה על מעלה הב'. לכן מניחו שם ויוצא. וכשיטיב לתיך הכוז גם השתי נרות האחרות אחר הקטורת, אז מוציא הכוז, וכן חבירו מוציא אז הטני. ולא השתחוו השתא קודם שיצאו, כיון שלא גמרו עבודתן עדיין, רק אח"כ כשיוציאו הכוז והטני כשגמרו העבודה, השתחוו בפישוט ידים ורגלים ויצאו:

פרק ד

סעיף א
לא היו כופתין את הטלה

ר"ל שלא היו קושרין לטלה התמיד בשעת שחיטה, את ב' ידיו לעצמן וב' רגליו לעצמן, דכך הוא חוקית הגוים כששחטו קרבנות אלילים. וג"י.' דמה"ט גם בשאר קרבנות באמת אסור אלא נקט הכי בתמיד משום דביה איירי. [ועל כרחך צ"ל כן, דהרי לאידך טעמא דנקט הש"ס משום בזיון קדשים, וודאי דמה"ט גם בשאר קרבנות אסור. ואי נימא דלטעם חוקות עכומ"ז רק קרבן ראשון אסור. משום דרק בקרבן ראשון של יום לפ"ז נהגו כך, א"כ מה מקשי הש"ס מאי בינייהו, נימא שאר קרבנות איכא בינייהו]:

סעיף ב
אלא מעקדין אותו

שקשרו כל יד עם רגל שלאחריו כעקידת יצחק [ועי' רש"י [שבת נ"ד א] דעקידת יצחק כפף ידיו ורגליו לאחוריו, ע"ש ד"ה רישא]. ולרמב"ם לא קשרוהו כלל, רק עוקדין ר"ל אוחזין. וכדמפרש תנא ואזיל, מי שזכו באיברים וכו':

סעיף ג
וכך היתה עקידתו ראשו לדרום

דהיה נשחט על ירך המזבח צפונה. לכן שם הניח השוחט ראש הקרבן לדרום. ר"ל לצד המזבח, וזנבו לצפון, ולא איפכא שלא ירביץ גללים נגד המזבח, ויהי גנאי למזבח כשיגלה בית הרעי לעומתו:

סעיף ד
ופניו למערב

דמעקם את ראשה, כדי שיהיה פני הקרבן בשעת שחיטה לעומת ההיכל, כדכתיב ושחט אותו לפני ה':

סעיף ה
השוחט עומד במזרח ופניו למערב

ג"כ מטעם הנ"ל. ועוד כדי שלא יהא אחוריו נגד ההיכל:

סעיף ו
של בין הערבים היה נשחט על קרן מזרחית צפונית על טבעת שניה

דבצפון המזבח ח' אמות מהמזבח היו קבועים ברצפה כ"ד טבעות לכ"ד משמרות

שכל משמר היה משתמש בשבוע שלה בטבעת המיוחד לה [כסוכה נ"ו א']. והטבעת עשוי כקשת, ראשו א' מחובר ברצפה בציר, ומגביה הקשת בצירו, ומכניס תחתיו צואר הבהמה בשעת שחיטה וחוזר וכיפף הקשת ממעל לצואר הבהמה, ומחבר ראש השני של הקשת ברצפה, כדי שלא תתנועע הבהמה צוארה אנה ואנה בשעת שחיטה [ועמ"ש מדות פ"ג סי' נ']. דאי אפשר שאותן שזכו באברים ואוחזין בה כלעיל, יאחזו גם ראשה בשעת שחיטה. דהרי אצל הראש של הבהמה עומד המקבל הדם, והרי הוא צריך שיהיו ידיו פנויות לקבל הדם שצריך זהירות יתירה, לקבל רק דם הנפש, דדם העור פסול [יומא מ"ח א' וזבחים כ"ה א']. והכ"ד טבעות הנ"ל היו מונחים ברצפה בו' שורות, שורה אחר שורה, מדרום לצפון. ובכל שורה היה ד' טבעות ממזרח למערב כזה

ומן המזבח למקום הטבעות היה ח' אמות, ומקום הטבעות היה כ"ד אמות על כ"ד אמות, ומן שורה לחבירתה היה ד' אמות בקירוב. ומדכתיב בשחיטת התמיד שנים ליום, קבלנו שיהיו התמידין נשחטין נגד היום, דהיינו נגד השמש כמ"ש ובתחפנחס חשך היום [יחזקאל ל']. ור"ל שלא יהיה צל על מקום השחיטה. ולהכי אף שכל הקרבנות שוחטין אותן כל משמר ומשמר בטבעת הקבוע להם. אפ"ה התמידין שוחטין אותן בטבעות היותר מקורבות למקום השמש. דהיינו בשחרית ראוי לשחטו בא' מטבעות שבקצוות השורות במערב, במקום שיכול לפול שם קרני השמש שבמזרח, ולא יאפיל לשם צל כותל המזרחי של העזרה שהיה גבוה מאד [עי' מדות פ"ב מ"ד]. וכמו כן תמיד של בין הערביים מה"ט ראוי לשחטו בא' מטבעות שבקצוות השורות במזרח כדי להרחיק מקום השחיטה כל מה דאפשר מתחת הצל של ההיכל שהיה במערב ממקום הטבעות. מיהו אעפ"כ לא שחטוהו בשחרית בשום א' מטבעות המערב, רק בטבעת המסומנת באות **א** בצורה שלפנינו. ובין הערביים לא שחטוהו רק באות **ב** בצורה זו:

סעיף ז

שחט השוחט וקבל המקבל

ועומד המקבל בשעת קבלת הדם כנגד השוחט באלכסון, דהשוחט עומד במזרח, ופניו למערב, והמקבל עומד במערב הבהמה, אחוריו לצפון ופניו לדרום, כדי שלא יהא אחוריו כלפי ההיכל. ולהכי פני המקבל לדרום ולא לצפון, כדי שיהיה מוכן להוליך הדם למזבח ולזרקו, דהמקבל הוא הזורק:

סעיף ח
בא לו לקרן מזרחית צפונית

של מזבח:

סעיף ט
ונותן מזרחה צפונה

דעומד למטה ברצפה נגד קרן מזרחית צפונית של מזבח, וזורק הדם מהכלי כמצליף, ומתכוון שיבוא קלוח הזריקה נגד זוית ההוא, למטה מחוט הסקרא, כדין כל עולה, כדי שיגיע הזריקה במזרח וגם בצפון, ויהיה הזריקה א' נראית כשתים. ואח"כ הולך נגד קרן מערבית דרומית, וזורק ג"כ נגד קרן ההוא כנ"ל:

סעיף י
לא היה שובר בו את הרגל

כדרך שהקצבים עושין, רק שהן חותכין הכרעים קודם הפשט. אבל בהעולה הרי צריך להפשיט גם הכרעיים, וצריך נמי להפשיטן קודם נתוח:

סעיף יא
אלא נוקבו מתוך ערכובו ותולה בו

ערכוב לפעמים פירושו ברכיים, ולפעמים פירושו עקב [ועי' מ"ש בכורות עי' מ"ד ל"ט. ועי' רתוי"ט פ"ז דסנהדרין מ"ב]. והכא ר"ל שנוקבו למעלה מברכיים, במקום צומת הגידין, ותולה שם, דאי אפשר לתלותו ברגליו ממש, דהרי צריך לחתכם עד הברכיים בעוד שאר הבהמה נשארת תלוי בעמוד [ודלא כמשמע לכאורה מהר"ב דתולה בהרגלים עצמן למטה מהברכיים]:

סעיף יב
היה מפשיט ויורד עד שהוא מגיע לחזה

אז הניח מלגמור ההפשט עד שיחתוך תחלה הראש שא"צ הפשט, ואם יפשיט החזה תחלה יפול העור ממילא למטה עד סמוך לראש, דהרי הצואר אין העור מחובר בו [כחולין פ"ט מ"ג], ועי"ז יהיה קשה לחתוך הראש בצמצום סמוך לצואר:

סעיף יג
ונתנו למי שזכה בו

ולהכי חותך הראש קודם הכרעיים, לסימן שהוא קרב תחלה, יהא דלא חתך הראש קודם הפשט, ה"ט מדכתיב הפשט תחילה, והפשיט ונתח:

סעיף יד
חתך את הכרעים

ר"ל שמכל רגל מד' רגליה חותך הפרק התחתון עד הברך. ואע"ג דהנך כרעיים אינן נקרבין עם הראש רק על הקרביים בסוף, אפ"ה חותכם השתא מיד, מדכבר הופשטו כולן. ועוד שאותן ב' שסמוכין לחזה בולטין בפני המפשיט, ומעכבין אותו בנתחו ממנה אברים:

סעיף טו
ונתנן למי שזכה בהן

והזוכה בהן הולך ורוחצן במים, כדכתיב והקרב והכרעיים ירחץ במים. והטלפים שבהן הניחן מחוברין, ואם פירשו מהן לא יעלו [רמב"ם פ"ו ממעשה הקרבנות ה"ב]:

סעיף טז
מירק את ההפשט

ר"ל אז גמר להפשיט גם החזה והשאר:

סעיף יז
קרע את הלב והוציא את דמו

לא שקרע הלב ממקום חבורו, דהרי עדיין הבהמה סגורה. גם אי"ל שאחז הקנה שתלוי דרך הצואר ותלשו מהלב. דהרי לקמן [במ"ג] קאמר שנשאר הלב תלוי בקנה ובגרה. וגם אי"ל דר"ל דקורע הבהמה נגד הלב, דהרי הלב מונח נגד החזה, והרי תנן לקמן שקודר החזה שלם. וכתב הרא"ש שנראה שמשנה זו אין מקומה כאן, אלא אחר אותה משנה דקרעו ונמצא כולו גלוי לפניו. ואחמ"כ רבינו דוחק הוא לשבש כל הנוסחאות. [ועי' מ"ש לעיל פ"ב סי' ל"ו]. ולולא מסתפינא היה נ"ל דר"ל דתוחב ידו דרך בית השחיטה עד שמגיע ללב, וקורעו ופותחו בעודו מחובר, כדי שהדם שכנוס בו בשעת שחיטה, יזוב דרך בית השחיטה לארץ, שלא יתלכלכו הנתחים אח"כ כשינתח הבהמה, והרי גם מקום השחיטה מכסה בפדר מה"ט. או נ"ל דלהכי מוציא דמו שלא יזוב דם שבו אח"כ על ידי הכהן המקריבו ולא ירגיש, והרי דם יבש חוצץ [כי"ד קצ"ח ט"ו]. או יזוב על בגדי כהונה, והרי בגדי כהונה שנתלכלכו ועבד בהן עבודתו פסולה [כזבחים די"ח], וגם אין מכבסין אותן מלכלוכן [שם]. משא"כ המפשיט כשתחב ידו לתוך בית השחיטה, היה נשמר מללכלך בגדיו, ורוחץ ידיו ומנגבן מיד אח"כ. אמנם אין להקשות א"כ מה"ט היה ראוי לקרוע הלב מיד קודם הפשט וחתיכת הראש. דנ"ל דה"ט, משום דראש העולה

אינו בכלל הפשט [כחולין דכ"ז א'], ואם היה קורע הלב קודם שחתך הראש, היה הדם זב על הראש ויתלכלך:

סעיף יח

חתך את הידים

היינו ב' רגליה הראשונים, חותכן עד למעלה מכתף שהוא מקום חבורן בגוף. אבל פרקים התחתונים של הרגלים עד הברכיים, כבר חתך תחלה:

סעיף יט

עלה לרגל הימנית

היינו רגל האחרוני הימיני עד חבורו בגוף, חוץ מפרק התחתון שכבר חתכו תחלה, דהן הן הכרעיים שחתך:

סעיף כ

חתכה ונתנה למי שזכה בה

הוא הכהן שזכה בהראש. ועדיין נשארת הבהמה תלויה ברגל השמאלי:

סעיף כא

קרעו ונמצא כולו גלוי לפניו

דקודם שחתך הרגל וב' ביציו עמו אפילו אם היה קורע הבטן לארכו לא היה כל מה שבפנים גלוי לפניו, כמו עתה:

סעיף כב

נטל את הפדר

הוא החלב המכסה הקרב:

סעיף כג

ונתנו על בית שחיטת הראש מלמעלן

כדי שלא יראה בו לכלוך דם השחיטה. דבשלמא בית הצואר, אע"ג שג"כ מלוכלך בדם, היה יכול להפוך מקום השחיטה לעומת עצמו, באופן שלא יראה הדם. משא"כ הראש שצריך שיהיה חוטמו השחור כלפי זרועו כלקמן, ע"כ שיהיה מקום לכלוך הדם מגולה:

סעיף כד

והכרס מדיחין אותה בבית מדיחין

הוא שהיה בדרום העזרה בצד מזרח לשער המים [כמדות פ"ה מ"ג]:

סעיף כה
כל צרכה

ולא קבע כמה פעמים מדיחין אותה, דהכל לפי הטינופת שהיה בה, לפעמים מעט ולפעמים הרבה. להכי קאמר שידיחוה כל צרכה עד שתתנקה יפה. מיהו להכי אין מדיחין אותה בין העמודים עם שאר הקרביים, שלא תטנפם, דטנופתה מרובה:

סעיף כו
והקרבים מדיחין אותן שלשה פעמים במיעוטה

ר"ל לכל הפחות וברצה להוסיף יוסיף. וי"א דבמעטן גרסי' ר"ל בכלי, כמו מעטן של זיתים, מלשון עטיניו מלאו חלב [הרא"ש]:

סעיף כז
על שולחנות של שיש שבין העמודים

הן עמודי הננסין שתולין בהן הבהמה, כלעיל [פ"ג מ"ה]:

סעיף כח
נטל את הסכין

ר"ל דלפי שאחר שחתך רגל הימין וקרע בטן הבהמה, הניח הסכין מידו, שלא יתטנף מהבני המעים שיטול. ולהכי נמי קאמר נטל הפדר, נטל הבני מעים, ר"ל שנטלן ביד, שלנטילתן א"צ סכין. להכי קאמר הכא, דהשתא חזר ונטל הסכין, מדהוצרך להסכין כדי להפריד בצמצום יפה הריאה מהכבד, שלא יקרע בשר הריאה שהוא רך וספוגיי:

סעיף כט
והפריש את הריאה מן הכבד

ר"ל חתך הריאה מהכבד במקום חבורן, וכמו כן חתך אצבע הכבד מהכבד במקום חבורן, דהריאה נשארת בקנה ובגרה, אבל הכבד נשארת בדופן ימיני, ואצבע הכבד נשארת בעוקץ. ותמוהין דברי רש"י [יומא כ"ה א'] שכ' שם במתני' דכבד נשאר בגרה, והרי משנה ערוכה לפנינו דהכבד נשארת בדופן. וצ"ע:

סעיף ל
ולא היה מזיזה ממקומה

ר"ל לא הזיז אצבע הכבד ממקומה בגוף. דמפני שאצבע הכבד דבר מועט הוא, ומחובר רק קצת, ואם היה מנענע אותו קצת, היה נפל מיד, והרי רוצה שישאר בעוקץ. והא דהפריש הריאה מהכבד וכו' קודם שקודר החזה והרי לא היה צריך להפריש כל אלו רק

קודם שיחתוך הדופן כדי שתשאר בו הכבד. י"ל דעשה הפרשה זו קודם קידור החזה, מדחשש שע"י שיקדר החזה יתלשו הריאה והכבד שלא במקום הראוי:

סעיף לא

נקב את החזה

ר"ל חתך וקדר החזה בעיגול סביב ממקום חיבורו בגוף. ולפי שהחזה כמו אהל על הדפנות, לפיכך כשנטלו משם נשאר בין הדפנות כמו נקב חלון, להכי קאמר ניקב את החזה:

סעיף לב

היה חותך ויורד עד השדרה

ר"ל חותך מלמעלה למטה את הדופן מהבהמה. סמוך לשדרה:

סעיף לג

ולא היה נוגע בשדרה

דהשדרה נשארת כולה שלימה בדופן שמאל:

סעיף לד

עד שהוא מגיע לשתי צלעות רכות

ר"ל שחותך כל דופן הימיני עד ב' צלעות רכות שסמוך לצואר שהניחן מחובר בצואר. וכמו כן הניח ב' צלעות רכות ממנה למעלה, מחוברות לעוקץ. וכן מניח למעלה ולמטה בדופן האחרת וכדמפרש לקמן:

סעיף לה

בא לו לגרה

ר"ל להצואר.

סעיף לו

ושתי צלעות מכאן

ר"ל אותן ב' צלעות שהניח תחלה בהבהמה כשחתך דופן הימיני, לקחן עתה מחוברין בהצואר כשחותכו מהבהמה. ועוד הניח ג"כ מחוברים בהצואר עוד ב' צלעות אחרים בצד שמאל, מהדופן השמאלי שלא חתכו עדיין מהבהמה:

סעיף לז

והניח בה

המפרש כ' בש"ס של"ג מלת בה, שהרי לא הניח הב' צלעות רכות מחוברים בהדופן, דהרי כבר נחתכו עם הצואר שנשארו מחוברים בו. ול"מ אפשר לקיים הגי', רק דאינו

ר"ל שהניח הב' צלעות מחוברים בהדופן, כהניח בה שהזכיר גבי גרה, אלא ר"ל הניח אצל הדופן ב' צלעות וכו', דהיינו שהב' צלעות אלו חסרים מהדופן למטה וכן למעלה וכדמסיק:

סעיף לח

שתי צלעות רכות מלמעלן

שנשארו מחוברים בהעוקץ:

סעיף לט

ושתי צלעות רכות מלמטן

שכבר נטלו כשהן מחוברין עם הצואר:

סעיף מ

וכך היה מניח בחברתה

אצל דופן הימיני.

סעיף מא

מניח בשתיהן

אצל ב' הדפנות כשחתכן מהבהמה:

סעיף מב

ושתים שתים מלמטן

נמצא נשארו מחוברים בגרה, ב' צלעות מימין וב' צלעות משמאל, וכ"כ בעוקץ נשארו ב' מימין וב' משמאל:

סעיף מג

שהכבד תלויה בה

דמדמחובר לו הכבד שאינו מין דופן, להכי נקרא גדול. ואף דגם בהשמאלי טחול תלוי בה, כבד שאני דדבוקה ממש בדופן ימיני:

סעיף מד

בא לו לעוקץ

ריקגראד. והוא החלק שמאחורי הבהמה, ממקום שאצל הכליות עד סוף הזנב:

סעיף מה

ואליה ואצבע הכבד ושתי כליות עמו

ושני צלעות שמכאן ומכאן שנשארים ג"כ מחוברים בו, לא חש תנא להזכירן, מפני שקטנים וקצרים הם ואינן נכרין:

סעיף מו
הראש בימינו

משום דחשוב וגם כבד טפי, יותר מן הרגל, להכי לוקחו בימינו [כיומא דמ". א']:

סעיף מז
וחוטמו כלפי זרועו

דמדחוטמו שחור אינו הדור שיהיה כלפי חוץ:

סעיף מח
וקרניו בין אצבעותיו

כדי שלא יתנועע ממקומו כשיוליכו למזבח:

סעיף מט
ובית שחיטתו מלמעלן

משום דהגולגולת עגול למעלה, ויכול לאחזו שם יפה בקרניו, להכי הניח תחתית הראש כלפי מעלה:

סעיף נ
והפדר נתון עליה

על מקום השחיטה, שלא יראה לכלוך הדם שם:

סעיף נא
והרגל של ימין בשמאלו

אע"ג דהולכת אברים לכבש עבודה היא, ועבודה פסולה בשמאל, עכ"פ מדאינה מעכבת כפרה, שרי אפילו בשמאל:

סעיף נב
ובית עורו לחוץ

דהרגל במקום חבורו בגוף אין עליו עור, וקאמר הכא דצד חוץ של הרגל שמפשיטין משם העור יהיה ביד הנושא נמי כלפי חוץ, דהיינו כלפי ראשי אצבעותיו. דהכי שפיר טפי:

סעיף נג
העוקץ בימינו והאליה מדולדלת בין אצבעותיו

כדי שיהיה נאחז בו שם. וכיון שהאליה תלוי בין אצבעותיו א"צ לפרש שיהיה בית עורו כלפי חוץ:

סעיף נד
ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו

נשארו תלויין בו:

סעיף נה
וצלעותיה בין אצבעותיו

כדי שיהיה נאחז בהם שם. וה"נ מדקאמר שיהיו הצלעות בין אצבעותיו, על כרחך שבית עורה לחוץ, וא"צ לפרש:

סעיף נו
בקרבים הנתונים בבזך

כף גדול של זהב. דמדהן מרובים, צריך לתתן בבזך:

סעיף נז
וכרעים על גביהם מלמעלה

ר"ל ד' ארכובות הרגלים היו מונחים על הקרביים:

סעיף נח
בסלת

למנחת נסכי התמיד. וא"צ לפרש שהוליך הסולת והחביתין והיין בכלים.

סעיף נט
בחביתין

הן החצי מי"ב חלות שמקריבין משל כה"ג בכל בוקר, וחציין השני מקריבין בכל ערב. והא דאפסיק בחביתין, בין סולת לנסכים, והרי אלו הב' שייכות לתמיד. ה"ט משום דסולת וחביתין שניהם מין מנחה [כיומא דל"ד]:

סעיף ס
ביין

לנסכי התמיד:

סעיף סא
הלכו ונתנום מחצי הכבש ולמטה במערבו

לעומת ההיכל. מיהו בשבת, דהמוספין דחשיבי טפי הניחום שם לעומת ההיכל, אז הניחו אברי התמיד כלפי המזרח כנגדן. והא דהניחו האברים על חצי התחתון של הכבש. ה"ט כדי שיהיה אח"כ ניכר יפה הולכתן למזבח אחר שיקראו ק"ש, כריש פ"ה:

סעיף סב
ומלחום

כדכתיב וכל קרבן מנחתך במלח תמלח:

סעיף סג
לקרות את שמע

והקשה רבינו באר שבע למה לא קראו ק"ש בעזרה. ונלפע"ד משום דאחר הק"ש התפללו מיד כריש פ"ה, ובגזית שעוסקים שם בתורה, בטוח טפי שתקובל תפלתם שיתפללו קודם שיקטירו ויקריבו הקרבנות, דבמקום רנה שם תהא תפלה, ואוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב (כברכות ד"ח א' ומגילה כ"ח א') להכי קרא גם ק"ש שם. ואחי הגאון מהו' אלייעזר זצוק"ל, כתב בספרו בית אל כ"י, דמה"ט נ' שלא יאמר פ' הקטורת ופ' שאר הקרבנות קודם שיקרא ק"ש ויתפלל. ולכה"פ יקרא שמע תחלה דהוא ק"ש דר"י הנשיא. עכלה"ט בקיצור. ונ"ל דר"ל בשלמא פ' התמיד שאומרים תחלה שהוא נגד דם התמיד (כמג"א א' סקי"ב), והרי שחטוהו קודם התפלה. משא"כ הקטורת אף שהוקטרה בין דם לאברים, וא"כ ה"נ היה ראוי בזה"ז לאומרו בין פ' התמיד שהוא נגד דם התמיד, ובין השמונה עשרה שהוא נגד הקרבת האיברים. עכ"פ שאני ביהמ"ק, דעכ"פ התפללו מקודם. וכ"כ בשאר קרבנות]:

פרק ה

סעיף א
אמר להם הממונה

הוא הממונה על הפייסות [ועי' רפ"ג סי' א']:

סעיף ב
ברכו ברכה אחת

היא ברכת אהבה רבה:

סעיף ג
קראו עשרת הדברים

כך היתה התקנה תחלה אף בגבולין לקרות בכל יום י' הדברות קודם ק"ש מדהן כוללים כל מצות התורה [כמ"ש במאמר השכל]. רק בתר הכי בטלוה, מדהסתייעו בזה המינין לומר דלהכי קוראין פרשה זו טפי משאר פרשיות, משום דרק זו צוה הקב"ה, אבל שאר התורה משה מפי עצמו אמרה:

סעיף ד
ברכו את העם

ר"ל עם העם, דהיינו בסגנון כמו שמברכין העם בגבולין, דאי"ל שברכו עם העם ממש. דהרי העם אינן רשאין לקרות עדיין ק"ש לכתחילה כיומא [דל"ז ב], כך כתב רש"י (ברכות י"א ב):

סעיף ה
שלש ברכות

שהך אמת ויציב וכו':

סעיף ו
ועבודה

רצה ה' אלהינו עבודת עמך ישראל ואישי ישראל ותפלתם תקבל ברצון, ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך, בא"י המקבל עבודת עמו ישראל ברצון. וי"א שסיימו בא"י שאותך לבדך ביראה נעבוד.

סעיף ז
וברכות כהנים

אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשולשת בתורה וכו', וישם לך שלום שים שלוש וכו', בא"י המברך את עמו ישראל בשלום, הכל בלי נשיאות כפים [תוס' ברכות די"א ב']. ולרמב"ם ברכת כהנים דמתני' היינו רק ברכת שים שלום וכו':

סעיף ח
ובשבת

שהמשמורת מחדשות בו, שהמשמר היוצא מקריבין תמיד השחר, ומשמר הנכנס מקריבין המוספין [סוכה נ"ו]:

סעיף ט
מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא

דהמשמר היוצא היו מתפללין על המשמר הנכנס, ואומרים מי ששכן שמו בבית הזה, הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות. ולא אמרו בה לא שם ולא מלכות. ואפשר שכללוה בברכת כהנים שהזכיר התנא מקודם. וה"ק ובשבת מוסיפין בברכת כהנים ברכה א' למשמר היוצא. והא דהוצרכו להתפלל כן. ה"ט מפני שהכהנים קפדנין [כב"ב ק"ס ע"ב וקדושין ד"ע ע"ב], וביותר יש לחוש לזה למשמר שנתחדש, וזה כ"ד

שבועות שלא עבדו ולא היו רגילין בהן בעבודה, ויתקוטטו עי"ז בדיני עבודה ובחילוק מתנתן, וע"י כן יארע קלקול בעבודתן:

סעיף י

אמר להם

הממונה:

סעיף יא

חדשים לקטרת באו והפיסו

ר"ל מי שלא זכה כל ימיו עדיין להקטיר הקטורת, וידועים היו להממונה, יבוא להגריל עליו. דמי שהקטירה פעם א', לא הניחוהו להקטירה שוב, משום דהמקטירה מתעשר, כדכתיב ברך ה' חילו:

סעיף יב

חדשים עם ישנים בואו והפיסו

לפי שאמר בקטורת חדשים דוקא, הוצרך לומר בזה חדשים עם ישנים. כלומר שאף אותו שכבר זכה בעבודה זו יבוא להגריל עליה:

סעיף יג

הוא מעלה אותן על גבי המזבח

פלוגתייהו, דלת"ק ה"ט משום דברוב עם הדרת מלך, ונאה ויפה הוא שיהיה לכל עבודה יחידית משרת מיוחד, זה נכנס וזה יוצא. ולראב"י עכ"פ במקום חדר המלך לאו אורח ארעא, דנראה כאילו כבד על הראשון לגמור עבודתו. [ואע"ג דבהולכת דם הפסח נתנו לחבירו וחבירו לחבירו עד המזבח (כפסחים פ"ה מ"ו). התם מדמקבל מיד הריקן לחזור לעבוד. לא מחזי כמשא]:

סעיף יד

מסרום לחזנים היו מפשיטין אותם את בגדיהם

ר"ל משום דכל כהני בית אב לבשו בבוקר בגדי כהונה, דמי שיזכה בפייס, יהיה מוכן מיד לעבודה. ועתה שכבר עברו כל פייסות הבוקר, להכי אותן שלא זכו בהן, מסרם הממונה לחזנין, והן שמשים של פנחס הממונה על מלבושי כהונה [כשקלים פ"ה] הם יקבלו מהן בגדי הקודש להחזירם למקומן:

סעיף טו

לא היו מניחין עליהם אלא מכנסים בלבד

ולבשו בגדי חול, ואח"כ הפשיטו מהן גם המכנסיים של קודש ולבשו מנכסי חול ויצאו

להם. [מיהו נ"ל דאם שוב אירע קרבן יחיד ביום חוזרין ומפיסין בעבודתו. דאע"ג דבקרבן יחיד ליכא פייס (כרש"י יומא דכ"ו ב'). נ"ל דהיינו שלא הפיסו על כל נתת, ועכ"פ הפיסו מי יזכה בעבודת כולו דלא ליתי לאנצויי. תדע, דאל"כ סתרי דברי רש"י הנ"ל אהדדי עם מ"ש רש"י עצמו יומא ד"ב ב']:

סעיף טז

וחלונות היו שם

עשוי כמין חלל שאינו מפולש בחומה, והוא מרובע כעין ארגז בכותל שראגק בל"א:

סעיף יז

וכתוב עליהם תשמישי הכלים

ר"ל התשמיש של מין הכלי שמונח בהארגז, היה כתוב על דלת הארגז. דלכל משמור היה בהלשכה ד'. חלונות, בא' מונחים מכנסיים, וכתוב על הדלת מכנסיים, וכן בכתונות, וכן במצנפות, וכן באבנטים. וסדר לבישת בגדי כהונה, בתחלה לובש המכנסיים, ואח"כ הכתונת ממעל למכנסיים, ועליו חוגר האבנט, ואח"כ צונף המצנפת, דהיינו מגבעות של כהן הדיוט [ועי' בקופת הרוכלין בחלק בגדי כהונה שחברנו בס"ד בריש מועד]:

סעיף יח

מי שזכה בקטרת היה נוטל את הכף

כעין לעפעל היה:

סעיף יט

מחזיק שלשת קבים

עיי' מ"ש לעיל [פ"ג מ"ו]:

סעיף כ

והבזך

כף קטן:

סעיף כא

היה בתוכו מלא וגדוש קטרת

ולהכי משים הבזך עם הקטורת תוך הכף, כדי שלא יתפזר הקטורת כשיוליכו להההיכל. והא דלא נתן הקטורת בכף הגדול לבד. ה"ט, דדרך כבוד הוא כלפי מעלה כשיערה הקטורת על הגחלים מתוך כלי גדוש:

סעיף כב
וכסוי היה לו

לכף הגדול [כך כתב הרמב"ם (פ"ג מתמידין). ונ"ל טעמו כדי שלא יצא ריח הקטורת. והר"ב כ' שהכסוי הי' לבזך. ולי נראה כרמב"ם, חדא מדקאמר לקמן (פ"ז מ"ב) בהדיא וכן וכסויו, ותו דאת"ל דכסוי לבזך הוה. א"כ אי אפשר שיתפזר הקטורת ול"ל כך. כלל ועיי' לעיל סי' כ"א]. ואת"ל א"כ דהכסוי לכף הי', הול"ל כך. וכסויה לשון נקיבה #א), וכדכתיב כף אחת. י"ל לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד (כחולין קל"ז ב'). תדע, דהרי בזך נמי לשון נקיבה, וכדמתרגם בקרא סוף פרשת נשא, בזיכא חדא היא דדהב מליא קטורת בוסמיא. ואף שיש לחלק קצת בין לישנא דבזך דנקט מתני', ללישנא דבזיכא דנקט התרגום, שהוא תרגומו של כף, שהוא בלשון עברי כף גדולה, והוא לבד נקרא בלשון נקיבה, אבל הך דמתני' שהוא כף קטן י"ל דהוא לשון זכר. עכ"פ מנ"ל לחלק ביניהם, ולא נימא כפשוטו דאכף קאי, ולשון תורה לחוד וכו', כדאמרן]:

סעיף כג
וכמין מטוטלת היה עליו מלמעלן

ר"ל כעין חתיכת בגד הי' בראש הכסוי לנוי [כמו לא יצא הגמל במטולטלת [שבת פ"ה מ"ג]. וי"א דמטולטלת ר"ל טבעת, שע"י מתטלטל להסיר הכסוי:

סעיף כד
מי שזכה במחתה

להוליך מחתה גחלים לפני' למזבח הזהב, ולא הי' לה פייס לבד, רק אותו שזכה בקטורת אומר לאוהבו זכה עמי במחתה. וי"א שלא היה רשאי לומר למי שירצה, רק לזה שעומד בימינו בשעת הפייס [ועי' תוס' יומא כ"ה. ונ"ל דה"ט משום איבה ומחלוקת, שלא יקפידו שאר הכהנים כשיכבד בה למי שירצה מהכהנים]:

סעיף כה
ופנה את הגחלים הילך והילך וחתה

הכא לא חתה ממאוכלות הפנימיות שקרובות להיות דשן כמו שעושה בתרומת הדשן [לעיל פ"א מ"ד], דהכא אדרבה הי' צריך לחתות גחלים גסות יוקדות. רק ר"ל פינה העצים שלמעלה אילך ואילך לבלי ליקח אוד שיעשן:

סעיף כו
ירד

מהמזבח:

סעיף כז

ועירן לתוך של זהב

ולא חתה בשל זהב, דתורה חסה על ממון ישראל. [ואע"ג דבזבחים [דפ"ח ב'] קאמר דאין מכבסין בגדי כהונה, משום דאין עניות במקום עשירות. נ"ל דהכל לפי ההפסד והכל לפי כבוד העבודה, והכל לפי הצורך. ומה"ט התירו לכה"ג ביו"כ לחתות בשל זהב [כיומא דמ"ד ב'], משום חולשא דכה"ג, ומשום קדושת העבודה, ובהא מתורץ כמה סוגיות בש"ס, דלפעמים קאמרה התורה חסה וכו', ולפעמים קאמר אין עניות וכו'. ועי' מ"ש בס"ד בפירושינו [שקלים פ"ח מ"ה]. ונ"ל עוד דבהא פליגי (מנחות דפ"ט א') אי אמרינן ממטה למעלה שיערו משום דהתורה חסה וכו', או נימא ממעלה למטה שיערו משום דאין עניות וכו'. דנ"ל דפליגי אי מסתבר לדמותו להך גיסא או לאידך גיסא]:

סעיף כח

נתפזר ממנו כקב גחלים

דהי' חותה במחתה כסף שמחזקת ד' קבין ועירה לשל זהב שמחזקת ג' קבין להכי נתפזר וכו'. ועשה כן, כדי שתראה המחתה גדושה בדרך כבוד. מיהו לא עירה מיד בראש המזבח, דא"כ כשהי' יורד במדרון הכבש, יפלו הגחלים ממחתה הגדושה:

סעיף כט

והיה מכבדן לאמה

אמת המים שעובר בעזרה. כדי שלא יכוו בהן רגלי הכהנים שהולכין יחף. [ואע"ג דאסור לכבות אש המזבח, ולאביי [יומא מ"ו ב'] אפי' אחתיה לארעא חייב כשמכבהו. י"ל דאפי' לאביי היכא דאינתק לגמרי מהמזבח שדעתו לבלי להחזירה לא מקרי תו אש המזבח. משא"כ התם איירי בהורידה סתם דראויה לחזור ולהעלותה [אב"י עי' ביומא שס תוס' ד"ה כי פליגי]. ואי"ל עכ"פ הרי מפסיד קדשים, דהגחלים נתקדשו במחתת הכסף #ב). י"ל כיון דגנאי להעלותן עוד, כאבודין דמי]:

סעיף ל

ובשבת

שאסור לכבותן. ואף דהו"ל מלאכה שא"צ לגופה, דהרי כל מכבה בשבת חייב רק כשמתכוון לעשות פחם [כשבת פ"ב מ"ה]. נ"ל כיון דדמי לגמרי למלאכה דאורייתא, ואין חילוק רק במחשבה של המכבה, בשבות כי האי גזרו עליו במקדש, [עי' מ"ש פ"א מ"ג]. [אב"י סברת ע"ר נ"י עצמה נזכר בדוגמתה בחדושי רשב"א [שבת צ"ד ב'] לעניין

טלטול מת, דאע"ג דמשום כבוד הבריות לא חששו גבי' משום שבות, עכ"פ גבי מלאכה שאצלג"ו יש שבות גבי' מדתלי במחשבתו]:

סעיף לא

היה כופה עליהן פסכתר

ואת קערותיו מתרגמינן וית פסכתרוותיה:

סעיף לב

ופסכתר היתה כלי גדול מחזקת לתך

הוא ט"ו סאין שהוא חצי כור, והוא מחזיק אלף ות"מ רביעיות הלוג:

סעיף לג

ושתי שרשרות היו בה

ב' שלשלות הי' בפסכתר בב' קצותיו:

סעיף לד

ואחת שהוא אוחז בה מלמעלן בשביל שלא תתגלגל

שבו מורידין הדשן מהמזבח באופן זה וכדמסיק. כהן א' עומד למעלה ואוחז בפסכתור וממלאו דשן, וכשנתמלא, אז אוחז בשלשלת ומשלשלו מעט מעט למטה, וכהן אחר שעומד למטה אוחז בשלשלת השני ומושכו למטה, באופן שיהי' הפסכתר נשמט לאט לאט ביושר דרך הכבש למטה, ולא תתגלגל בבת אחת מהר למטה וישפך הדשן. וכשהוריקו למטה, חוזר העליון ומשכו לעצמו למעלה בהשלשלת לחזור למלאותו:

סעיף לה

ושלשה דברים היתה משמשת כופין אותה על גב גחלים

שנתפזרו כשעירה אותן כלעיל:

סעיף לו

ועל השרץ בשבת

שנמצא במקום שהנכנס שם בטומאה פטור מכרת דהיינו משער עזרת ישראל ולחוץ. והרי גחלי' א"א לכבותן בשבת [כלעיל סי' ל']. והשרץ אף שכשוטלטלו אפי' ע"י כלי שמקט"ו, א"א שיתטמא הכהן המטלטלו להוציאו, דהרי אדם וכלים אמקט"ו רק מאב הטומאה, והרי הכלי שיטול בו השרץ נעשה ע"י נגיעתו בהשרץ רק ראשון וא"כ ל"ל פסכתר. עכ"פ הרי השרץ מוקצה הוא, דאסור בטלטול. ושם חוץ לשער נקנור לא שייך לומר אין שבות במקדש, מדאין שם דין מקדש. לכן כופה עליו פסכתר עד מוצאי שבת ויו"ט. אבל במצא שרץ משער עזרת ישראל ולפנים, שחייבים כרת בשנכנס לשם

בטומאה, היה כהן מוציאו מיד משם בפשוטי כלי עץ שאמקט"ו, כדי שלא לטמא כלי במקדש בחנם, ומוציאו משם להר הבית [כך משמע בירושלמי שלהי עירובין], דמדמוקף מחיצות דינו גם הוא כרה"י. אבל לחוץ מחומת הר הבית, דוקא קודם שנפרצו בחומת ירושלים פרצות, דאז דינה ככרמלית [כעירובין ד"ו ב'], הי' רשאי להוציאה לשם, דאף דהו"ל כמוציא מעזרה רה"י [עי' רכ"מ רפ"ה מבחירה] לכרמלית. אפ"ה כדי להוציא טומאה ממקום שחייבין עליו כרת, ל"ג רבנן. אבל לאחר שנפרצו פרצות בחומת ירושלים, דאז דינה כר"ה [כעירובין ק"א א'] היה אז אסור להוציא השרץ לשם, מדהו"ל כמוציא מרה"י לר"ה, לפיכך יוציאו רק להר הבית. ולא יניחו בעזרת נשים ויכפה עליו פסכתר, כמו שהיה עושה במצאו שם. דשאני הכא שכבר הוא בידו [ירושלמי הנ"ל].

סעיף לז

הגיעו בין האולם ולמזבח

אותן ב' הכהנים שעם הגחלים והקטורת:

סעיף לח

וזורקה בין האולם ולמזבח

אינה אותה שהיתה כלי שיר [כפ"ג סי' ס'], דאי אפשר לזרקה שלא ישתברו קניה. גם אי אפשר שהיתה המגריפה שגורפין בה הדשן [כפ"ב מ"א] דלא היתה משמעת קול כל כך כשיזרקוה. רק היתה כלי מיוחד שמשמיע קול גדול כשיזרקוהו, והי' תמונתה כמגריפת הדשן:

סעיף לט

בהן ששומע את קולה

והוא חוץ לעזרה:

סעיף מ

יודע שאחיו הכהנים נכנסים להשתחוות

דאע"ג דכל כהן הנכנס שלא לצורך עבודה, אם להיכל עובר בלאו, ואם לק"ק במיתה בידי"ש [כמנחות כ"ז]. אפ"ה אחר גמר כל עבודת התמיד. דהיינו אחר שהקטירו קטורת של שחר [דמתני' כאבא שאול דאמר מטיב ואח"כ מקטיר, ולרבנן מקטיר ואח"כ מטיב. ואח"כ] כל כהן אפי' אותו שלא עבד היום, מותר לכנס להיכל להשתחוות [כדמוכח בחגיגה [דכ"ו א'] שהכהנים ע"ה דלא חזו לעבודה, אפ"ה גם הן נכנסין להשתחוות]. ואע"ג שלא הוקרבו עדיין אברי התמיד, וא"כ לא גמרו עדיין כל עבודת התמיד עכ"פ הקרבת אברין לא מעכב כפרה. [כך נ"ל. ודלא כמשמע לכאורה מרמב"ם [פ"ב מביאת

מקדש] דבנכנס להשתחוות, אפי' לא נגמרו עדיין עבודת השחר שרי לכנס. דליתא דא"כ ק"ל מיומא [דנ"ג א'], דמקשינן, והא עייל ביאה רקנית, ואצטריך לתרוצי ששגג בביאה והזיד בהקטרה. ולמה לא תי' כפשוטו כגון שנכנס להשתחוות והכניס קטורת חסירה אז. ומה"ט אי אפשר נמי לומר כרכ"מ שם דעכ"פ כל כהן אחר שעבד עבודה מותר לכנוס להשתחוות. ג"כ ליתא, דא"כ לשני התם דמיירי כה"ג. אע"כ דדוקא אחר שגמר כל עבודת התמיד אז מותר לכנוס להשתחוות. והתם כיון שהכניס קטורת חסירה, הרי לא הקטיר עדיין, ולא גמר עבודת השחר עדיין]:

סעיף מא

והוא רץ ובא

ר"ל טובל ונכנס להשתחוות כמוהם:

סעיף מב

והוא רץ ובא

אחר שיטבול. ואי"ל דהשתא נכנסין לשיר. ליתא, דהרי חסר עדיין כמה עבודות שקודם לשיר. רק ר"ל נכנסין ומכינין א"ע ואת הכלים לשיר. דאחר שהקטירו הקטורת יכנסו כל הכהנים להשתחוות. ואח"כ כל הכהנים שעבדו אותו היום, עומדין כולן על מעלות האולם, וממתינין עד אחר שיקטירו אברי התמיד על המזבח. ואח"כ אומרי' אלו שעל מעלות האולם ברכת כהנים. ואח"כ מקריבי' מנחת התמיד. ואח"כ מנחת החביתין. ואח"כ ינסכו היין על המזבח ובשעת הניסוך, אז הלויים שעומדין על הדוכן פותחין בשיר של יום, כבפרק דלקמן:

סעיף מג

היה מעמיד את הטמאים בשער המזרח

דכמו שכל הכהנים נחלתו לכ"ד משמרות [כשלהי סוכה], כמו כן כל ישראל נחלקו לכ"ד מעמדות. ומכל מעמד הי' הראש והשר שלהן וקצת מבני המעמד מתושבי ירושלים. והם עומדין בשליחות כל ישראל אצל הקרבת קרבנות צבור, דאינו מן הראוי שיקריבו קרבן האדם והוא אינו עומד על גביו [כתענית כ"ו א']. ושאר בני המעמד שדרים בערי ישראל היו מתענין ומרבין בתפלה בשבוע שלהן בעיריהן, שתקובל קרבנות ישראל. וקאמר הכא שכששמע ראש המעמד קול המגריפה, הלך לשער מזרח של העזרה, והשגיח שיתכנסו לשם כל הכהנים שנטמאו ובני מעמד שנטמאו שלא יכלו לכנוס לעזרה. ועשו כן, כדי שלא יחשדום שמחמת עצלות לא באו. ויש אומרים כדי לביישן על שלא נזהרו מלהתטמאות. ולרמב"ם כאן בפירושו, ר"ל אותן מצורעין שכבר

טהרו מצרעתן, הי' מעמידן בשער המזרח כדי שיהי' מזומנין אחר גמר עבודת הצבור להקריב אשמם, ולזרוק עליהן דם האשמות [ובפ"ו מתמידין כתב כדברינו לעיל]:

פרק ו

סעיף א
החלו עולים במעלות האולם

ר"ל כשאותן ב' שזכו בכף קטורת ובמחתה גחלים כלעיל, התחילו לעלות בי"ב המעלות שלפני האולם, אז מי וכו':

סעיף ב
היו מקדימין לפניהם

כדי שיגמרו הן עבודתן ויצאו קודם שיכנסו אלה להקטיר, מיהו מתני' כאבא שאול. אבל לרבנן מקטירין תחלה ואח"כ מטיבין ב' הנרות, והכי קיימא לן [רמב"ם פ"ו מתמיד. ולטור א"ח מ"ח קיי"ל כאבא שאול].

סעיף ג
נכנס ונטל את הטני

ממקום שהניחו כלעיל סוף פ"ג.

סעיף ד
והשתחוה

כל השתחוואה היא בפישוט ידים ורגלים [מגילה כ"ב ב']:

סעיף ה
מי שזכה בדישון המנורה

עי' לעיל פ"ג סי' ע"ו:

סעיף ו
מצאו שכבה

כגון לאחר שמת שמעון הצדיק. דמקודם לכן היה נר המערבי דולק והולך תמיד בנס, אף שלא נתן בו שמן בכל יום רק כבשאר הנרות, דהיינו כדי לדלוק רק בלילה. והכא מיירי בין שמצאו שכבה עכשו לאחר זריקת דם התמיד, ובין שמצאו שכבה קודם שחיטת התמיד, שחזר והדליקו מיד כלעיל [פ"ג סי' ע"ט], בכל גוונא השתא מכבהו ומדשנו וכו'.

סעיף ז
והשתחוה ויצא

וב' אלו הולכין יחד ומניחין דישון מזבח הפנימי ודישון המנורה יחד במזרח הכבש:

סעיף ח
צבר את הגחלים על גבי המזבח

מזבח הזהב:

סעיף ט
ורדדן בשולי המחתה

ר"ל לאחר שצבר הגחלים על המזבח, כבש עם שולי המחתה את גל הגחלים, ומרדדן כדי שיהיו מונחין ביושר, ולא יפול הקטורת מעל הגחלים:

סעיף י
ונותנו

נותן הבזך [רמב"ם פ"ג מתמידין. ודלא כר"ב שכתב שנותן הכף לאוהבו. וכן רבינו יעב"ץ בסידור שלי. ולכאורה משמע כדבריהן מדקאמר תנא אח"כ נתפזר ממנו לתוכו, דעל כרחך מלת ממנו קאי אבזך שהזכיר תחלה, ומלת לתוכו קאי אכף שהזכיר אחר הבזך. נותנו לו בחפניו. ר"ל אז מריק האוחז הכף, את המעט ההוא לתוך חפני המקטיר. ואעפ"כ א"א לומר כן, דא"כ יהיה הבזך נשאר עדיין ביד המקטיר, והרי חפניו צריכין להיות פנויין כדי למלאותן קטורת. ומי יריק הבזך לתוך חפניו. וכי כל החדשים לקטורת בקיאין בעבודה קשה שבמקדש לעשות ככה"ג ביוה"כ [כיומא דמ"ט ב']. דהתם אי אפשר שיכנס אחר עמו לק"ק. משא"כ הכא הרי אוהבו בצדו שיוכל ליתן לו הבזך. וא"צ תנא להזהיר שהניח הכף ברצפה ושקרובו מריק את הבזך לחפניו, שהרי לזה נתנו לו אבל הזכיר תנא דאם נתפזר מהבזך להכף מריק גם זה לחפניו. וצ"ע]:

סעיף יא
לאוהבו או לקרובו

שבא עמו לצורך כך. ור"ל אחר שהניח הכף ברצפה, נתן הבזך לזה שבצדו, כדי שיערה זה הקטורת לתוך חפני המקטיר:

סעיף יב
נתפזר ממנו לתוכו

ר"ל אם בדרך הולכתו להיכל נתפזר קצת קטורת מהבזך לתוך הכף:

סעיף יג
נותנו לו בחפניו

אכולהו קאי, דזה שבצדו נותן לתוך חפני המקטיר את הקטורת שבבזך וגם מה שנתפזר לתוך הכף. מיהו אחר שעשה כן, יצא לחוץ, שאין רשות לשום אדם שיהיה בהיכל או בין האולם למזבח עד שיצא המקטיר:

סעיף יד
ומלמדים אותו

לפי שלא הקטיר מעולם כלעיל [פ"ה מ"ב], לפיכך קודם שנכנס להקטיר ילמדוהו הוה זהיר וכו':

סעיף טו
שלא תכוה

דהמקטיר עומד במזרח המזבח וחפניו מלאין קטורת, ומושיט חפניו ממעל למזבח לצד מערב, ומתחיל עשם לצבור הקטורת על הגחלים שעל המזבח, ומצבר והולך ממערב לעזרח. ועושה כן בנחת כמי שמרדד סולת [רמב"ם פ"ג מתמידין]. ולהכי מלמדין אותו שלא יתחיל לצבור הקטורת מלפניו עד למערב, דא"כ יכווה זרועותיו כשישיטן ממעל לעשן הקטורת הרותח שכבר פזרו לפניו:

סעיף טז
התחיל מרדד

ר"ל לאחר שצבר הקטורת על הגחלים, לקח הבזך ורידד בשוליו את הקטורת על הגחלים כדי שיהיה הקטורת מונח בשוה על כל הגחלים, דמדפזרו בין אצבעותיו א"א שיתפזר בשוה:

סעיף יז
ויוצא

ר"ל לאחר שרידד הקטורת המתין עד שנתמלא הבית עשן, והשתחווה ויצא [כיומא נ"ב ב']. [כך פירשו רבותי דעל המקטיר קאי. וק"ל דא"כ תהיה המשנה שלא כסדר [עי' לעיל פ"ב סי' ל"ו], דהרי תנא בתר הכי, לא היה המקטיר וכו', פירשו וכו'. והרי כל הנהו קודם הקטרה הוו. ותו דהיכא תנא הכא ויוצא. והרי צריך להמתין עד שיתמלא הבית עשו [כיומא נ"ב ב']. ודוחק לומר דדוקא הכה"ג בק"ק היה צריך להמתין, דמ"ש. ותו דא"כ למה כפל התנא למהדר תו למתני בסוף פרקן יציאת המקטיר. ול"מ היה נ"ל דהתחיל מרדד וכו' על בעל המחתה קאי, וה"ק כשהתחיל בעל המחתה לרדד הגחלים

ויצא. כמ"ש במשנה ב', אפ"ה עדיין לא היה המקטיר מקטיר עד וכו', ופירשו וכו'. וכן משמע מלת מרדדן. שכך הוא הגרסא בש"ס ובכמה משניות. מדקתני כלשון רבים. משמע וודאי דאגחלים קאי, דאי אקטורת הול"ל מרדדו]:

סעיף יח

עד שהממונה אומר לו הקטר

כך א"ל קודם שנכנס. או שקרא כן בקול חוץ להיכל כשראה שיוצא בעל המחתה [כך נראה בעיני, ומטעם שכתבתי בסי' י"ג. וגם בלא זה איו שום אדם רשאי לכנס אפילו להיכל שלא לצורך עבודה [כמנחות כ"ז ב']:

סעיף יט

אם היה כהן גדול

ר"ל אם הכה"ג מקטיר:

סעיף כ

הממונה אומר אישי כהן גדול הקטר

דאומר לו דרך כבוד, שלא יהא נראה כנותן לו רשות להקטיר, והרי הכה"ג כבן בית [כיומא מ"ג ב']. מיהו נ"ל מדאמרו כן גם לכה"ג, ש"מ דלהראות חשיבות ההקטרה עשו כן, ולא דחששו שיקטיר אדם שזכה בה כבר דהרי כבר בירר שהוא מהחדשים לקטורת וכבר זכה בה ע"י פייס.

סעיף כא

פרשו העם

דבשעת הקטרה בהיכל או בשעת מתן דם פר כהן המשיח ופר העלם [עי' זבחים פ"ה מ"ב], שנזרק דמן בהיכל על הפרוכת, אין רשאי שום אדם להיות בהיכל או באולם או בין אולם למזבח. אבל בשעת הקטרה בק"ק ביו"כ, א"צ העם לפרוש רק מההיכל:

פרק ז

סעיף א

בזמן שכהן גדול נכנס להשתחות

בהיכל. [ודלא כתוס' [מנחות כ"ז ב'] ד"ה להיכל, שכתבו דמתני' מיירי כשהכה"ג נכנס להשתחוות בק"ק. ותמוה אי בעבודת יו"כ האיך קאמר מתני' שאחד אוחזו באבנים טובות, והרי כל עבודתו בפנים בבגדי לבן הוא. ואי שלא לעבודה, הרי חייב מיתה כמו ששנינו בתוספתא [פ"א דכלים] דרק ד"פ נכנס ביו"כ, דהיינו בקטורת, ובדם הפר,

ובדם השעיר, ולהוציא הכף, ואם נכנס ה' פעמים חייב מיתה. וצ"ע]. דאחר גמר עבודת התמיד כל הכהנים נכנסין להשתחוות, ואם היה שם כה"ג הוא נכנס ראשון, ואחריו שאר הכהנים. מיהו מתני' אבא שאול היא, דס"ל דמטיב ב' הנרות ואח"כ מקטיר, לפיכך אחר שהקטיר הקטורת כבר גמר עבודת תמיד השחר, דהקרבת אברי תמיד אינו מעכב בדיעבד. דאע"ג דקיי"ל אם אין בשר אין דם כר' יהושע, עכ"פ כ"ע מודו דאם זרק הורצה [כפסחים ע"ז ב' ורמב"ם פ"א מפסוהמו"ק הל"א]. אבל לרבנן נ"ל דאין הכל נכנסין להשתחוות עד אחר הטבת ב' נרות [ועמ"ש פ"ה סי' מ' ופ"ו סי' ב']:

סעיף ב

ואחד באבנים טובות

שהולך מאחוריו ואוחז בב' ידיו ב' אבני השוהם שעל כתפות האפוד. וכל זה עשו לכבודו לסייעו ולתומכו בהליכתו. דמפני שכל הכהנים שבעזרה כולן נכנסין אז להשתחוויה, עשו לו אז זה ההיכר, כדי להראות חשיבותו על כולם:

סעיף ג

וכיון ששמע הממונה קול רגליו של כהן גדול

ע"י קול הפעמונים שבשולי המעיל:

סעיף ד

שהוא יוצא

מההיכל אחר ההשתחווייה:

סעיף ה

הגביה לו את הפרוכת

שלפני פתח ההיכל [כך כתב רכ"מ בפ"ה מכלי מקדש. ולר"ב הכא ר"ל פרוכת שלפתח האולם. ורתוי"ט תמה על רכ"מ, וכתב דלא מצינו בשום מקום שהיה פרוכת לפתח ההיכל. ואני בעניי קורא אני על רכ"מ סוד ה' ליראיו, דאשתמיטתיה לרתוי"ט במח"כ גמרא ערוכה יומא דנ"ד א']. וכל היום היה הפרוכת מוגבה ועומד פתוח, ע"י רצועות שקשור בו צד א' לאחוריו למעלה כדי שלא יעכב להכהנים בכניסתן ויציאתן מהיכל. וכשנכנס הכה"ג להשתחוות, משלשלין הפרוכת אחריו לכבודו ולצניעות, כאילו מתיחד שם במקום הקדושה. וכששמע הממונה קול רגליו שמתחיל לצאת, חוזר ומגביה לפניו הפרוכת:

סעיף ו
נכנס והשתחוה ויצא

ר"ל אחר שיצא הכה"ג, נכנס הממונה, שהוא הסגן בכל מקום [כרמב"ם פ"ד מכלי מקדש הט"ז], והוא עומד לשמש תחת הכה"ג כשיארע פסול בכה"ג [הוריות י"ג א'], והשתחווה ויצא. ואח"כ נכנסין כל הכהנים להשתחוות. וי"א דהא דקאמר מתני' ששומע קולו שיוצא, ר"ל כששומע קול כה"ג שיוצא מחדרו שיש לו בעזרה, שיושב שם במורגל תמיד [כרמב"ם פ"ה מכלי מקדש], והוא יוצא מכם להשתחוות בהיכל. ולפ"ז נכנס והשתחווה דקאמר מתני' אכה"ג קאי. [ודוחק קצת, דהרי בכל מקום שמתראה עצמו הכה"ג, צריך שיהיה הסגן בימינו [כרמב"ם פ"ד מכלי מקדש], ואיך קאמר הכא כיון ששמע מגביה וכו'. וצ"ל דממונה דהכא אינו הסגן, ועמ"ש לעיל פ"ג סי' א' ולפי' קמא קשה שלא הזכיר התנא יציאת הכה"ג]:

סעיף ז
באו ועמדו על מעלות האולם

ר"ל לאחר שעבדו הכהנים כל עבודות אלו והשתחוו ויצאו, באו כל העובדים ועמדו על הי"ב מעלות שלפני האולם:

סעיף ח
עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים

הראשונים הם אותן שנזכרו בפ"ו ששמשו בהיכל, שעכשו בידן היו הכלים הריקנין וכדמסיק, וזה להראות שכבר עשו עבודתן בשלימות כמו שנצטוו. ואחיהם דהכהנים, הם העוסקים באברי התמיד:

סעיף ט
הטני ביד אחד

שדישן בו המזבח בהיכל:

סעיף י
והכוז ביד אחד

שהטיב לתוכו הנרות:

סעיף יא
והמחתה ביד אחד

שהכניס בה הגחלים:

סעיף יב
והבזך ביד אחר

הוא אותו הכהן שהכניסו המקטיר שיריק הקטורת מהבזך לתוך חפני המקטיר:

סעיף יג
וכף וכסויה ביד אחד

הוא המקטיר [וע' מ"ש פ"ה מ"ד]. ואפשר שהבזך היה ביד המקטיר. ועמדו אלה הה' על ימין מעלות האולם, והמתינו על אחיהן הכהנים שעסקו ביני ביני בהעלאת האברים מהכבש להמזבח. וכשגמרו גם הם, באו גם הם ועמדו לשמאל הראשונים. דלאותן שזכו לעבודת ההיכל חלקו להם כבוד לעמוד לימין. וכשגמרו ועמדו שם כולם, ברכו לעם ברכה וכו':

סעיף יד
וברכו את העם ברכה אחת

היא ברכת כהנים, וקרי לה ברכה א', מדלא ענו העם עליה אמן בין פסוק לפסוק כמו שעושין בגבולין, רק בסוף כל הג' פסוקים ענו אמן. [ואפשר דגם בברכת כהנים שאינה ברכה להקב"ה ממש. עכ"פ כיון שהזכירו בה השם לא ענו אמן, אלא עונין עליה ברוך שם כבוד מל"ו, וכן משמע סתמא דש"ס דקאמר שאין עונין אמן במקדש [כתענית דט"ז ב']:

סעיף טו
במקדש היו אומרים את השם ככתבו

בברכת כהנים קוראין השם ככתבו ביוד הא ויו הא:

סעיף טז
ובמדינה בכנויו

באלף דלת נון יוד. שאף כל ששה שמות האחרים נקראין כנוי נגד שם הויה ב"ה, מדהוא שם העצם:

סעיף יז
במדינה הכהנים נושאים את כפיהם ידיהם כנגד כתפותיהם

דרך הגבהה, כמ"ש וישא אהרן את ידיו וגו' ויברכם. מיהו התוך שבכפיהם צריך שיהיה כלפי מטה:

סעיף יח
ובמקדש על גבי ראשיהן

מפני כבוד שם המפורש שמזכירין:

סעיף יט
שאין מגביה את ידיו למעלה מן הציץ

מפני שהשם כתוב עליו:

סעיף כ
וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם

אף על גב דאינו מפורש שם שנשאם למעלה מהציץ. עכ"פ מדכתיב אל העם, משמע שלא היה לעומת ידיו מלפניהן ומלאחריהם רק העם, ולא כתפיו:

סעיף כא
בזמן שכהן גדול רוצה להקטיר

האברים מהתמיד ומנחת התמיד ע"ג המזבח. דכהן גדול בכל עת שירצה יוכל להקטיר הכל בלי פייס, [וכמו כן נוטל חלק מהקרבנות מה שירצה]. והרי כבר הפיסו מי יעלה אברים להמזבח. לכן הזוכים יושיטו לו, וכלקמן במשנה:

סעיף כב
היה עולה בכבש והסגן בימינו

לא בימינו ממש, דהרי ההולך לימין רבו הר"ז בור [כיומא דל"ז א']. אלא דמצדד אצדודי דהיינו מן הצד שמאחוריו וכמבואר שם. והא דלא הלך הסגן בשמאלו של כה"ג, היינו כדי לתמוך ימינו של כה"ג, ששם צריך יותר לתמיכה. א"נ משום דבשמאלו היה הולך הראש בית אב, וכן מסתבר דמ"ש הכא מיוה"כ שהיה כך. והא שלא הזכירה המשנה שהיה שם ראש בית אב, היינו רק מדבעי לאשמעינן רק הסגן אוחזו לתמכו. משא"כ התם נקט ומפרש שהיה [ראש] הבית אב משמאלו, מדבעי לאשמעינן אחר כך שהראש בית אב לפעמים צ"ל הגבה שמאלך:

סעיף כג
הגיע למחצית הכבש

שהתיגע כבר קצת, וגם משם הגביה א"ע השיפוע ביותר:

סעיף כד
הושיט לו הראשון

מהכהנים שזכו להעלות האברים להכבש [כלעיל פ"ג מ"א]. ומתני' ראב"י היא [פ"ה מ"ב] דס"ל דהמעלה האברים לכבש, הוא מעלה אותן למזבח. אבל לרבנן אין כאן ראשון ושני, דהרי כהן א' מעלה כולן מהכבש להמזבח, ולכן הוא יושיטם להכה"ג:

סעיף כה
וסמך עליהם

הניח ב' ידיו על הנתחים. ומשום כבוד הכה"ג עשו כן, שיהיה דבר מיוחד בהקרבתו, מה שאין כן בשאר הכהנים:

סעיף כו
וזרקן

הכה"ג עומד על הכבש וזורקן על האש של המערכה שבמזבח [כפסחים דע"ז א'], שאף הנתחים צריכין זריקה, וכדדרשינן מדכתיב עולתיך הבשר והדם, דהוקשו להדדי, שיזרוק הבשר, כמו שזורק הדם:

סעיף כז
נשמט השני והלך לו

והראשון נשאר שם לקבל האברים מכל המושיטין, וליתנן להכה"ג. מיהו להכי נשאר הוא שם ומושיטן לכה"ג. משום יקרא דכה"ג דאילו יבוא אחר במקומו להושיט, יהיה נראה כאילו היה על הראשון למשא לשמש להכה"ג. וההושטה מכהן לכהן עד כה"ג, ג"כ משום כבוד הכה"ג, דרבים משמשין לו. כעין הושטת ס"ת ביו"כ להכה"ג [כיומא פ"ז מ"א]. רק להכי לא נמסרו הכא האברים מהכהן שזכה בהן, ע"י הסגן להכה"ג כי התם. דמדזכה הראשון להקריב חלקו למערכה, ורק ע"י שרצה הכה"ג להקריבו, פקע זכותו, ולכן אינו בדין שנפקיע זכותו גם נגד הסגן, שיתנו הסגן לכה"ג. וכיון שזכה בזה, אי אפשר להעבירו שוב ממנות האחרות, שימסרו אותן האחרים להסגן, שלא יהיה נראה כאילו יהיה עליו למשא לשמש לכה"ג גם במנות האחרות [וכמש"ל כך נ"ל]:

סעיף כח
וכך היו מושיטין לו שאר כל האיברין

וה"ה סולת וחביתין, דכולן מונחים על הכבש, וכדתנן (בס"פ ד') הז' בסולת והח' בחביתין:

סעיף כט
בא לו להקיף את המזבח

בכה"ג מיירי שכשגמר להקריב האברים כמבואר לעיל, אז מקיף המזבח דרך ימין. ובשעה שמקיף מהפך בצינורה האברים ע"ג המערכה. מיהו דוקא כשהכה"ג מנסך, יוכל להקיף קודם שינסך, מדא"צ שיקח הנסכים עמו בשעה שיקיף, דהרי יושיטום לו אח"כ וכדמסיק. אבל כהן הדיוט המנסך, שעולה והנסכים בידו, אז מיד כשעולה לנסך,

פינה לשמאלו על קרן מערבית דרומית לנסכן שם. ורק כשעולה למזבח לעבודה אחרת, כשחוזר ויורד מקיף דרך ימין ויורד:

סעיף ל

מערבית דרומית

דהכבש היה בדרום המזבח, וכל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין [יומא מ"ה א']. ולכן כשעלה בכבש הולך ומקיף מהכבש דרך ימין לדרומית מזרחית של מזבח, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית:

סעיף לא

נתנו לו יין לנסך

שאצל קרן מערבית דרומית, היה בגג המזבח בצד דרום של הקרן, ב' ספלים של כסף קבועים ברצפת גג המזבח ובכל ספל היה כמין חוטם, ובו נקב באמציעותו, ובאלו הספלין מנסכין. מערבי למים בסוכות, ומזרחי ליין בכל יום. ודרך הנקב שבספלים יורדין הנסכים לשיתין, והוא היה חלול עמוק תחת הקרקע שבאותו קרן של המזבח [ועי' פ"ג דמדות סי' י"ג] דהרי אסור לבנות המזבח ע"ג מחילה (כזבחים דס"ב א'). מיהו לתוס' שם, שיתין לא מחשב מחילה, דלצורך מזבח הוה]. וכשהגיע הכה"ג למקום הספלים, נתן לו כהן אחר את היין לנסכו לתוך הספל המיוחד ליין. אבל כשכהן אחר מנסך, מיד כשהגיע עם היין לסוף הכבש, לא היה פונה לימינו ככל העולין, דא"כ היה צריך להקיף עם היין סביב למזבח עד מקום הספלים, ויפסיד היין ריחו בעשן המערכה [ולתתו לאחר שיושיטו לו אחר שיקיף ג"כ א"א, דמחזי כאילו כבד עליו להקיף עמו, ודוקא לכה"ג התירו כה"ג משום כבודו]. אלא הולך עם היין מהכבש מיד דרך שמאל לקרן מערבית דרומית למקום הספל ומנסך, וכמ"ש לעיל [בזבחים פ"ו מ"ג]:

סעיף לב

הסגן עומד על הקרן

דעל גגו של המזבח היה בכל א' מד' זויותיו בולט מהבניין מרובע אמה על אמה ברום אמה, והוא היה חלול ופתוח למעלה, והוא הנקרא קרן מזבח, [זבחים דס"א ב']. מיהו דוקא כשהכה"ג מנסך, יעמוד הסגן על הקרן, משום דהסגן תמיד על ימינו של הכה"ג [כלעיל סי' ו']. אבל כשכהן אחר מנסך, יעמוד כהן הדיוט על הקרן:

סעיף לג
והסודרים בידו

דגל היה בידו להניף בו כשינסך, לסימן ללויים שעומדים על הדוכן, שידעו להתחיל בשיר בשעת הניסוך, וכדמסיק:

סעיף לד
ושני כהנים עומדים על שלחן החלבים

ב' שולחנות עומדות במערבה של כבש המזבח, א' של כסף שניתנין עליו הצ"ג כלי שרת שנצרכין בביהמ"ק בכל יום, [כלעיל פ"ג מ"ד] וא' של שיש שנותנין עליו האברים של כל קרבן [חוץ מהתמיד] קודם שיקחו אותן הכהנים להעלותן למזבח, והוא הנקרא שולחן החלבים [כשקלים פ"ו מ"ד]:

סעיף לה
תקעו והריעו ותקעו

בחצוצרות שבידן. וגם זה לסימן להמשוררים. דאולי לא יראה הלוי הנפת הסודרין, ע"י שפנה לבו לדבר אחר, או שהיה באותו שעה בשום לשכה. לכן כשראו אלו הב' כהנים שעמד זה עם הדגל על הקרן ושהכל מוכן לנסך, תקעו הריעו ותקעו לסימן שישגיחו על הנפת הסודרין. דמדעומד המניף בקרוב להמנסך יכול להניף בשעת ניסוך ממש:

סעיף לו
באו ועמדו אצל בן ארזא

אותן ב' כהנים שתקעו, באו ועמדו אצל בן ארזא הממונה שיתחילו על פיו, השיר בצלצל [כשקלים פ"ה מ"א]. והצלצל הן ב' קערות נחושת שמכין זה בזה קאסטאננעטטען בל"א, ערוך]:

סעיף לז
ואחד משמאלו

כדי לתקוע אח"כ על כל פרק, וכדמסיק:

סעיף לח
והניף הסגן בסודרין

וחזרו ותקעו ב' הכהנים תקיעה תרועה תקיעה, והקיש וכו'.

סעיף לט
והקיש בן ארזא בצלצל

הרבה מיני שיר היו שם. אבל עם הצלצל התחילו:

סעיף מ
ודברו הלוים בשיר

שיר של יום:

סעיף מא
הגיעו לפרק

חלק שבשיר. שכל שיר של יום חלקוהו לג' חלקים, שמפסיקין שם בין פרק לפרק.

סעיף מב
תקעו

תקעו ב' הכהנים תר"ת לסימן להמשוררים. ולרמב"ם בכל התחלת פרק תקעו. וכן כתבו התוס' [סוכה נ"ד א']. ולר"ב כאן בסוף כל פרק תקעו. וכן משמע סוגית המתני' הכא:

סעיף מג
והשתחוו העם

כל העם שבעזרה השתחוו בפשוט ידים ורגלים:

סעיף מד
יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן

[נ"ל דלהכי נקט הכא זה סדר. ויה"ר שיבנה וכו' ולא בסוף פרקן. ה"ט משום דבסנהדרין (דמ"ט ב') אמרינן דסדר תמיד מעכב, מדתנינן זה סדר, והרי בשיר. אע"ג דקיי"ל עיקר שירה בפה (כסוכה נ"א א') הרי עכ"פ קיי"ל נמי כרבנן דר"מ דשיר אינו מעכב הקרבן (כערכין די"א א'). ואע"ג דקאמר (ר"ה ד"ל ע"ב) ונתקלקלו הלויים בשיר של בין הערבים שאמרו שיר של חול, והרי שיר לפי דברינו אינו מעכב, ומאי קלקול היה בשירם. נ"ל דר"ל שע"י שאמרו שיר של חול, יטעו העם לחשוב שהיום חול ומותר במלאכה. ואע"ג דבכל ר"ה אמרו בשחר שיר של חול. ולא חששו לשומעים. התם מדעשו כן בכל שנה א"א שיטעו. ולמ"ד התם שהקלקול היה שלא אמרו שירה כל עיקר, אפ"ה היה קלקול, כמ"ש תוס' שם, כיון דלכה"פ לכתחילה ראוי לאמרו ולא אמרוהו, היינו קלקול. מיהו אפילו למ"ד (בסנהדרין מ"ט ב') דסדר תמיד אינו מעכב, והא דתני זה סדר היינו רק למצוה. נמי י"ל דלהכי לא תני זה סדר אחר השיר משום דבשיר מצוה קבוע נמי ליכא. אלא למצוה מהמובחר צריך שיר. דוגמת רשות דנקטינן (בביצה פ' בתרא) דמוקמינן התם דיש בו קצת מצוה. אחר כתבי כל זה ראיתי בספר באר שבע שדבר קצת מזה העניין. ובמח"כ הגדול דחה זה העניין בקש. גם מה שהקשה שם מדקאמרינן (בר"ס דל"א א') שאני התם דשירה דיומא הוא. אינה קו' כלל, די"ל היינו כשמביא נסכים צריך

לומר שיר של יום, ועכ"פ נסכים גופייהו עם שיר שלהן לא מעכבי כמ"ש התוס' (ערכין די"א א' ד"ה השיר יע"ש)].

סעיף מה

השיר שהיו הלוים אומרים במקדש

בכל יום בבוקר וגם בערב בשעת נסוך היין:

סעיף מו

תבל ויושבי בה

גמרו כל מזמור כ"ד. ואמרו אז זה המזמור, מדהוא ראשון למעשה בראשית:

סעיף מז

בעיר אלהינו הר קדשו

כל מזמור מ"ח. לפי שבו נחלקו המים ונתהווה הרקיע. ונ"ל דמה"ט אמרו מזמור זה, שלא תאמר ברא הרקיע ועלה לשם ואינו משגיח על בניו. להכי אמרו מזמור זה לפרסם שהרכין שמים ורקיע לגלות שכינתו בהר קדשו.

סעיף מח

בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט

כל מזמור פ"ב. מפני שביום זה נאמר יקוו המים, והכין היבשה שיעמדו שם בני אדם עם דייניו המבטיחים מעמדו של אדם בארץ, שלא יבלעו זה את זה כדגים שבמים בלי דין ומשפט:

סעיף מט

ברביעי היו אומרים אל נקמות ה' אל נקמות הופיע

כל מזמור צ"ד. שבו נתלו המאורות חמה ולבנה וכוכבים, שעתיד הקב"ה להפרע מעובדיהן.

סעיף נ

הריעו לאלהי יעקב

כל מזמור פ"א. לפי שבו נבראו בע"ח בעולם, מינים ממינים שונים, ובהם נראה חכמתו וגבורתו של יוצר בראשית, עד שכל הרואה אותן ירנן וישבח לשמו ית':

סעיף נא

ה' מלך גאות לבש

כל מזמור צ"ג. שבו נשלמה הבריאה, ובו נברא האדם שמכיר גאות מלכותו ית':

סעיף נב

מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכולו שבת מנוחה לחיי העולמים

כל מזמור צ"ד [והיינו בתמיד השחר. אבל במוסף אמרו בשיר פרשת שירת האזינו, שחלקו הפרשה הזאת לו חלקים (הזיו לך) ואמרו כסדר זה בכל שבת ושבת חלק א' מהו' חלקים. ובתמיד הערביים אמרו בשבת בשיר אז ישיר משה, עד מי כמוך. ובשבת שאחריו ממי כמוך עד סוף השירה. ובשבת השלישי אז ישיר ישראל וכו' עלי באר וגו'. וכן חוזר חלילה לעולם (עי' ר"ה דל"א א') ודברי הרמב"ם בפ"ו מתמידין תמוהין]. והא דקאמר מזמור שיר לעתיד לבוא, אין ר"ל שהלוים אמרו כן רק התנא נקט הטעם שיאמרו זה המזמור. משום דבכל הנך דלעיל, בכל מזמור מפורש בו ענייני של יום, ולהכי אמרוהו ביום ההוא. אבל במזמור שיר ליום השבת, לא נזכר בהמזמור שום דבר מעניין של שבת, ויש לכאורה לתמוה למה התייחד מזמור זה ליום השבת. לכן מפרש התנא טעמו של דבר, דאינו כשיר של שאר הימים שהן כולן על העבר, רק זה שיר לעתיד לבוא. דמדהוא יום מנוחה מטרדת עסקים שבחיי הזמניים, לכן אחר היקף ימי הבריאה, נאות לו לאדם להתבונן ולשורר חסדי ה' על ג' מיני עתיד שהן לעומות מגמת פני כל אדם. והם (א) מזמור שיר לעתיד לבוא, על מה שעתיד לבוא על האדם בעה"ז, כי לא כלו רחמיו ית'. (ב) מזמור שיר ליום שכולו שבת, הוא חיי עה"ב אחר פרידת הנפש מהגוף, כי גם אז יחסה האדם בסתר כנפי רחמיו ית'. (ג) מזמור שיר גם לעתיד הג' שנועד לאדם, בעת שיהיה מנוחה לחיי העולמים, דהיינו לאחר שיחרב העולם בסוף אלף הששי, אשר אז ינוחו כל חיי העולמים כולם אלף שנה, עד שיחזור הקב"ה לבנות אח"כ העולם מחדש. וכל אלו הג' מיני תקוה לעתיד לטובה, כלולים במזמור הזה, למעיין בכל דבריו היטב. [עי' בר"ה (דל"א א'). ובדרוש אור החיים שחברנו בס"ד בסוף סדר נזיקין. אולם למען לבאר העניין יפה, איך במזמור הזה כלולים דברי שיר על ג' מיני עתיד שזכרנו, ראינו להביא פי' המזמור הזה כפי הנראה לנו]. אמר מזמור שיר ליום השבת, בו נאה לשורר, ולזמר [בביהמ"ק]. טוב להודות לה', ר"ל כי זה היום שאין אנחנו טרודים בו בעסקי הזמנים, טוב ונאות להודות בו לה' אם הטיב לנו בזמן העבר. אולם גם הוא נאות לזמר לשמך עליון, אם שחה לעפר נפשינו ע"י צער ויגון שעברו על ראשינו, נחיה שוב שמחה בלבנו ע"י זמר [כענין קחו לי מנגן], לעורר בטחון בלבינו על העתיד הזמניי , אף שלא נבין איך ע"י הצרה בעצמה יבוא ישועה לנו, ואיך הכל הוא לטובתינו, ואפ"ה שמך עליון הוא, ונעלה בפעולותיו מכל מחשבות אנושי ושתהפוך הכל בכחך לטובתינו. להגיד בבוקר חסדך, דכשיאר לנו אור ההצלחה, נאמר כי בחסדך עוד יגדל בזמן העתיד יותר ויותר, כאור

בוקר הולך ואור. ואמונתך בלילות, שגם אם ייסרתנו ה' אבינו בנרות חשיכות כלילות, נגיד לכל, כי טמונים אמונתך ואהבתך לנו בהם, וכאשר ייסר איש את בנו הוא, ונברך על הרעה מעין הטובה שיתגלגל לנו בו, ואם גם נעלמה ממנו. וזאת ההגדה מחסדיך הרבים, נלווה עלי עשור ועלי נבל ועלי הגיון בכנור. ר"ל בג' כוחותינו בפה, להגיד אמרי שיר. במעשה אצבעותינו על כלי זמר עשור ונבל. ובמחשבה, ע"י הגיון לב שנהגה בכנור. בכולם נתעורר לאהבתו ית' על טובתו עלינו והזכיר נבל וכנור, דנבל מתריו עבים וגסים, ועי"ז קולו עב, ולכן מנבל ע"י קולו כל מיני זמר שיזמרו עמו מדאין קולו נעים. משא"כ כנור מיתריו דקים, ולכן קולו נעים [ובשלטי גבורים (פ"ח) כתב שיש נעימות בקול נבל. ובמח"כ ליתא, דהרי בשלהי מסכת קינין מוכח שרק כנור נעשה קוויו מבמ"ע שהן הדקין. והנבל קוויו נעשו מהמעיים שהן גסין ועבים, מזה מסתבר שעי"ז אין קולו נעים. ור"ל הכא על הנעים והבלתי נעים אהלל יה]. כי שמחתני ה' בפעלך [פעולה היא בכל מקום דבר הנפעל בשלימות]. ור"ל דכאשר אביט א"ע סביב בהעולם כולו שגמרתו היום בפעליך, וארא בו ג"כ כמה צדדים בהירים, אבל גם צדדים כהויים, כיום ולילה, קיץ וחורף, סמי מות וסמי חיים, וכולם לטובת העולם, כמ"ש בתורתו של ר"מ וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, כי טוב מות, שגם המות שבבריאה הוא טוב בכללות. וכשאסתכל בכל אלה, יתרומם שמחה בלבי שכ"ר כמעשה ידיך ארנן [מעשה הוא בכל מקום מעשה יחידית, עד שבכל פעולה יש הרבה מעשים], ר"ל במעשה ידיך האחורים אשר תעשה אתי, אם גם בהם אראה יום ולילה וכו', על כולם לא די שאשמח בפנימיותי, אלא גם ארנן עליהם, בידעי כי כולם רק לטובתי הם, דמן הכלל אשפוט על הפרט, וממקריות העולם כולו, על מעשה יחידית שלי, וממה שקרה לי בעבר, אשפוט על העתיד, כי לא עזבתני ולא תעזבני אלהי ישעי. עד כאן דבר המשורר האלהי מהעתיד הזמנייי אשר ישורר עליו בתודה וקול זמרה. ומעתה ישורר גם על העתיד שבעוה"ב יום שכולו שבת, בהפרד הנשמה מהגוף. אמר מה גדלו מעשיך ה' בעוה"ז, אשר מאוד אתמה ואשמח בהם בראותי שאתה הופך בו חושך לאור, ומר למתוק, ורע לטוב, ככל מעשיך האחודיים אשר אראה בעיני. אבל מאוד עמקו מחשבתיך עוד עלינו, בחסד אשר תחשוב עוד לעשות עמנו בעוה"ב והם הדברים שלא יוכל שום חי לראותם, איש בער הוא החוטא ע"י גודל תשוקתו ורדפו אחר תאותיו הבהמיות, והוא נבער מדעת, וכל חייו כבעיר ובהמה הוא, לא ידע לא ירצה לידע דבר מזה. וכסיל הוא החוטא, בבטחונו על התחכמותו בענייני תורה משמים, והשגחת ה' על פעולתינו ומקריותינו, והשארת הנפש לשכר ועונש. ואולם הוא באשר שלא יוכל להשיג ג' עקרים הללו שהרי הם הם

המסבבים הצלחת האדם בעולם העתידי, לכן מכחיש וכופר הכל ועובר על מצות התורה ביד רעה בכסליות שלו, ולא יבין את זאת, לא ירצה להבין דבר מזה, ור"ל שלשניהן להבער ולהכסיל, יש עוד דבר א' אשר לפתח חטאת רובץ ואורב להם לפתותם לרדת שחת. ומהו הדבר שלא ידע זה ולא יבין זה. בפרוח רשעים כמו עשב, ר"ל כשרואה זה החוטא ע"י תאותיו פורח ומתחזק כחו ע"י תענוגיו בעוה"ז, כמו עשב פרא הגדל בשרה בורה, ויציצו כל פועלי און, ר"ל וכ"כ כשרואה החוטא ע"י חכמת מה שלו, שהכבוד המדומה שלו בהתחכמותו יציץ ביופי כמו הציצים ופרחים אשר באחו. לא ידעו ולא יבינו כי אלו הם סיבה אמיתית להשמדם עדי עד בעוה"ב. וזהו שלא ירצה זה לידע אותו, וזה לא ירצה להבין אותו. ואת"ל עכ"פ בעולם העתה יש להם רווח לחטוא ולמרוד בך. ליתא. כי ואתה מרום לעולם ה', דאפי' בעולם העתה לעולם אינן בטוחים בטובם, וכח ידך רם וחזק עליהם תמיד. כי הנה אויביך ה' הם, וכי תפקוד עונם במה יעיזו נגד גבורתך ה'. כי הנה אויביך יאבדו, ועד כמה בטוחים לחטוא. הנה המות עומד להם אחר הדלת והמזוזה ולפתח חטאת רובץ. ויתפרדו כל פועלי און, והרי בסוף כל סוף יתפרדו כל חלקי הווייתם בעה"ב. ואינם. ושם ותרם כראם קרני , שם בעוה"ב ירום ונישא הקרן שלי שלא אכלתיו בעוה"ז, ויתחזק כחי באופן אחר יותר ממה שנתחזק זה החוטא שנתעוור בבולמס תאותו, כאן בעולם החלום. גם בלותי בשמן רענן , ר"ל כי גם בבלוי המדומה שלי דהיינו המות שיפגשני אז ככל אדם, אחשוב כי יתחלף הווייתי ע"י המיתה, להיות בעוה"ב כמו אילן זית שמן רענן, דהיינו כמו העץ זית אשר יזקין יותר משאר אילנות, וגם בזקנתו ינוב בהוד ירקרק תמיד. כ"כ יתחזק ויתיפה ע"י המיתה הווייתי יותר מבתחלה בעוה"ז. עד כאן דיבר המשורר מהעתיד שבעוה"ב. ומעתה ישורר ג"כ על העתיד הסופיי בעת שיהיה מנוחה לחיי העולמים, דהיינו אחר שיחרב העולם העתיי ויחזור ויבנה ויתכונן מחדש. אמר, עוד יש ענין א' בעתיד, אשר השתמשתי להשיגו יפה, בב' כלים היותר יקרים שיש לי, והם הראייה, והשמיעה. הראייה במה שאראה לפני, והשמיעה במה שאשמע שיבוא עוד. ותבט עיני בשורי ר"ל לצורך אמונה דבר זה הנני מביט היטב בשעדיין הנני בין שורות הבנ"א. וע"י ראייה זו בקמים עלי מרעים תשמענה אזני, ר"ל ועי"ז אפי' בעניינים אשר יקומו עלי מרעים להכחיש מה שלא יראו, אני לא אפן אליהם, אלא תשמענה אזני היטב, ולמלמדי הטיתי אזני, להאמין באמונה שלימה במה שנמסר לנו על זה מדור דור. ומה אראה ומה אשמע. הנה ראיתי צדיק כתמר יפרח, דמה תמר זה אינו עושה פרחים ופירות רק אחר זמן מרובה (כמו שכתבו הטבעיים דכל מיני דקל כך טבעם) כך הצדיק במורגל טובתו היותר גדולה תתגלגל לו רק לבסוף. זה תבט עיני

במורגל מאד גם בעוה"ז. ודנתי ממה שאני רואה, לחזק האמונה במה שאשמע שיבוא בעתיד, כי כארז בלבנון ישגה, שלא תאמר, מה תמר כשנכרת אין גזעו מחליף, אף הצדיק כן, דאחר סוף אלף הששי כשיכרת הוא והעולם כולו, לא יהיה גזעו מחליף ח"ו. לכן נאמר ארז שגם כשיכרתוהו, יונקתו ממנו תצא, ויתעבה ויתחזק יותר ויותר מבתחלה (כתענית כ"ה ב'), כך הצדיק יתגדל ויתחזק אז יותר בהוד אלהי ברוחנית. ועתה עושה המשורר סכום מכל הג' עניינים שזכר, ואומר (א) שתולים בבית ה' , דהיינו בענין העתיד הסופיי, דהיינו העולם והבית ה' החדש שיבנה, שם יהיו הצדיקים שתולים מחדש, (ב) ובחצרות אלהינו הוא העתיד שאחר פרידת הנפש מהגוף, שהוא כמו חצר לפני בית עולם התחייה, שם יפרחו , שיעשו פירות מעשיהן בסוף. (ג) עוד ינובון בשיבה , דבעתיד הזמניי אף גם שירע להם עכשיו ייטיב להם בסוף, דשנים בצרכי הגוף, ורעננים יהיו, גם בהוד ויופי. וכל זה אמרתי להגיד כי ישר ה' צורי ואיך יקפח שכר הצדיקים ח"ו, ולא עולתה בו לראות ח"ו יסוריהם על מגן ולא יצילם. לכן מזמור שיר ליום השבת, שנשורר בו אחר הקפת ימי הבריאה, על כל ג' העתידות שיבואו עוד, ונגילה ונשמחה בו: